

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1908. Första Kammaren. N:o 26.

Lördagen den 21 mars, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades två protokollsutdrag för förmiddagssammanträdet.

Fortsattes föredragningen af statsutskottets utlåtande n:o 10, angående regleringen af utgifterna under riksstatens nionde hufvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet.

Punkten 32.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 33.

I öfverensstämmelse med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning hade utskottet i nu föredragna punkt hemställt, att Riksdagen måtte, såsom bidrag till uppehållande af Sveriges utsädesförenings praktiskt vetenskapliga verksamhet, på extra stat för år 1909 anvisa ett anslag af 25,000 kronor.

*Anslag till
Sveriges ut-
sädesförening.*

Herr Paulson: Herr talman! Då jag begärt ordet vid denna punkt, är det icke för att göra något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Beträffande motiveringen har jag emellertid inom utskottet uttalat, att ehuru jag i sak kan biträda utskottets motivering, så har jag dock ansett, att denna motivering borde hafva varit affattad något annorlunda.

Utskottet har med stor bestämdhet framhållit, att Riksdagen redan nästa år förväntar en utredning från Kungl. Maj:t och ett nytt förslag angående villkoren och sättet för spridandet af utsädesföreningens stammar. Utskottet har icke alls uttalat sig i

*Anslag till
Sveriges ut-
sädesförening.*
(Forts.)

hvad riktning ett sådant förslag bör gå eller i hvad mån förut gällande bestämmelser böra ändras.

Nu har af en särskild anledning inom Andra Kammaren vid innevarande riksdag frågan om sättet för utsädesstammarnas spridning redan varit på tal. Därvid har från inflytelserikt håll uttalats den åsikten, att väsentliga förändringar i nu gällande villkor och bestämmelser borde göras, särskildt därutinnan att stammarne borde öfverlämnas till mellanhänderna, hvarje stam särskildt, liksom också, att de periorder, för hvilka stammarne skulle utlämnas, skulle blifva afsevärdt kortare än nu är fallet. Därjämte har man också uttalat önskvärldheten af att i fråga om ersättningen för stammarna vidtoges den ändring, att hufvudvikten skulle läggas på royalt i stället för, såsom nu är fallet, på det fasta årspriset. För min del håller jag före att en sådan förändring af bestämmelserna skulle vara synnerligen olämplig; ja, den skulle vara ägnad att rent af förrycka arbetet i föreningen och frukterna af föreningens gagnande och betydelsefulla verksamhet skulle därigenom äfventyras.

Då nu Kungl. Maj:t, som jag hoppas, nästa år kommer att framlägga nytt förslag angående bestämmelserna för stammarnes spridande, vill jag för egen del hemställa, huruvida icke Kungl. Maj:t då skulle kunna taga i öfvervägande jämväl frågan, om en sådan anordning, att utsädesaktiebolaget kunde få rättighet att få alla stammar på sig öfverlätna, mot det att aktieägarna finge en måttlig ränta på det tillskjutna kapitalet och med skyldighet för utsädesaktiebolaget att afstå den öfverskjutande vinsten till utsädesföreningen. Jag tror, att detta skulle vara ett synnerligen fördelaktigt arrangemang och att det särskildt för utsädesföreningen skulle vara lyckligt, om den kunde komma ifrån dessa ständigt återkommande slitningar och ostörd få ägna sig åt det maktpåliggande arbete, som tillkommer föreningen, nämligen utsädesförädlingen.

Det är för att göra dessa uttalanden som jag begärt ordet. Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Juhlin-Dannfelt: Herr talman, mina herrar! Då nytt förslag till öfverenskommelse mellan den statsunderstödda utsädesföreningen och blifvande förmedlare af spridningen af dess utsäden till allmänheten torde komma att uppgöras, har jag nu begärt ordet för att uttala några önskemål i afseende på de grunder, som jag anser därvid böra göras gällande.

Det första af dessa önskemål vore, att spridningen af föreningens stammar må blifva anförtrödd åt blott en mellanhand, d. v. s. att det må blifva hvad man i Svalöfsstriderna betecknat med det fula namnet monopol och icke den påyrkade öppna konkurrensen, hvarken i den bemärkelsen att olika stammar kunde komma på olika händer eller i det afseendet att det *ofta* kom att

få bli täflan om dessa stammar. Med konkurrens vinner man ju i allmänhet att få de bästa möjliga varor till bästa möjliga pris.

Här ställer sig frågan däremot annorlunda. Emedan varornas ursprung är endast ett, det är endast en tillverkare af dem, utsädesföreningen, så blifva varorna från början icke bättre eller sämre, vare sig det är en eller flera som konkurrera om dem.

Men det fordras icke blott att framställa dessa varor, utan också att vidmakthålla dem. Utsädesföreningen kan framställa endast några få säckar af en vara, men innan den kan spridas bland allmänheten, måste den hundradubblas eller mer. Under denna förökning är det nödvändigt, att den är ställd under strängt sakkunnig kontroll från föreningens sida, och detta kan icke åstadkommas, ifall stammarne splittras. Det blir då ett alldeles oöfverkomligt arbete för föreningen att kontrollera en stam här och en där. Det blir också oöfverkomligt för föreningen att göra detta, ifall den tid, på hvilken stammarne utlämnas, blir kort tilltagen. Det är nu så, att utsädesbolaget har de stammar, som hittills äro utkomna. Skulle nu en annan firma eller förening, eller hvad det vara må, hädanefter öfvertaga de stammar som utkomma under vissa år, så har utsädesbolaget fortfarande de förut utkomna stammarne, och de gå icke öfver den nya förädlarens hand. Om föreningen då icke vill se dessa stammar förvanskade, måste den öfvervaka de gamla stammarne hos den gamla förmedlaren och de nya hos den nya förmedlaren. Äro dessa ombyten ofta återkommande, blir det detsamma, som om man toge många förmedlare. Således menar jag, att den anordning, som gjorts från början, då utsädesbolaget stiftades, var i sina grunder god. Det var bra, att det fanns *en* förmedlare, som fick sig spridningen af stammarne åtagen, men detta alltid under villkor, att monopolet icke utnyttjas för enskild vinning, d. v. s. att icke en enskild firma eller affär får draga *obehörig* nytta af ett arbete, som är utfördt med ett betydligt statsunderstöd.

I detta afseende är, tror jag, den tanke god, som framkastats inom den kommitté, hvilken sist hade frågan om hand, då det yrkades, att den förening eller det bolag, som blef förmedlare, icke skulle hafva rättighet till större vinst på affären än som motsvarade skälig ränta på penningarne.

Det är slutligen ännu en sak, som jag skulle vilja framhålla såsom ett önskemål. Åtskilliga af herrarne erinra sig nog, att i slutet af 1870- och i början af 1880-talet här i landet uppstod en lifvig rörelse bland jordbrukarne för att sätta i gång export af utsäde till utlandet. Man talade om det svenska utsädets förträffliga egenskaper, och den svenske jordbrukaren borde draga nytta af detta: han borde producera utsädesvaror för att med god förtjänst afsätta dem på andra länder. Det sattes också i gång försök i denna riktning, men det blef ett komplett fiasko, och

*Anslag till
Sveriges ut-
sädesförening.*
(Forts.)

*Anslag till
Sveriges ut-
sädesförening.*
(Forts.)

skälet därtill var helt enkelt, att man hade då inga sorter som voro jämbördiga med de bästa i utlandet. Ja, vi hade inga sorter alls, utan blandningar af sorter. Nu däremot äro vi komna så långt, att vi, tack vare det öfver allt beröm stående arbete, som utsädesföreningen i Svalöf utfört, hafva utsädesorter, som äro de bästa i världen, hvilkas rykte nu på sista åren spridt sig öfverallt, så att det är att vänta, att de blifva efterfrågade. Nå, kan det då nu bli tal om export af utsäde från Sverige? Nej, det är absolut omöjligt för den svenske jordbrukaren att sälja dessa sorter till utlandet, och det helt enkelt af det skälet, att utsädesbolaget förekommit detta. Skall jag tro tyska annonser, så har det bildats en filial i Tyskland. Den kallas där för den tysk-svenska utsädesförädlingsanstalten och den är anförtrord åt en grefve Arnim, som säljer dessa produkter och tillkännagifver, att företaget står under utsädesföreningens kontroll, och att ingen vare sig svensk eller tysk man annat än han kan tillhandahålla original-utsäde. Ja, man aktar icke för rof att i den tyska firman säga, att det är odlarens, förädlarens, »des Züchters», egen tyska odlingsstation. Således man nöjer sig icke med att vara utsädesbolagets agent, utan man vill äfven uppträda som utsädesföreningens representant i Tyskland. Detta anser jag vara ett högst betänkligt förhållande, som närmar sig det rent skandalösa. Jag vill icke förneka, att grefve Arnim gjort Svalöfs utsäden kända och berömda i Tyskland och att detta skett kanske fortare med hans tillhjälp, än det skulle hafva skett utan hans tillhjälp. Men det synes mig ytterligt olämpligt, att anstalten eller bolaget, som arbetar på grund af statsunderstöd, skall direkt göra det omöjligt för svenska jordbrukare att genom export till utlandet draga nytta af detta med statsunderstöd utförda arbete.

Jag har intet yrkande. Jag har endast velat uttala dessa önskemål, på det att de måtte iakttagas vid uppgörandet af blifvande grundregler för öfverenskommelse med förmedlare af utsäde.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 34—38.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 39.

*Anslag till
åtgärder för
höjande af det
mindre jord-
bruket.*

Kungl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att såsom bidrag till åtgärder för höjandet af det mindre jordbruket på extra stat för år 1909 anvisa ett anslag af 200,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta utaf nämnda belopp förskottsvis under innevarande år af tillgängliga medel utanordna 20,000 kronor.

Utskottet hade på anförda grunder hemställt, att Riksdagen

mätte, såsom bidrag till åtgärder för höjandet af det mindre jordbruket, på extra stat för år 1909 anvisa ett anslag af 195,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta utaf nämnda belopp förskottsvis under innevarande år af tillgängliga medel utanordna 20,000 kronor.

Anslag till åtgärder för höjande af det mindre jordbruket.
(Forts.)

Vid punkten hade afgifvits reservation af herrar *D. Persson*, *K. Starbäck* och *J. T. Larsson*, hvilka yrkat, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen mätte, såsom bidrag till åtgärder för höjandet af det mindre jordbruket, på extra stat för år 1909 anvisa ett anslag af 200,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta utaf nämnda belopp förskottsvis under innevarande år af tillgängliga medel utanordna 20,000 kronor.

Friherre Gyllenstierna: Herr talman, mina herrar! Utskottets utlåtande i denna punkt tyder på, att inom utskottet icke någon tillräckligt varm vän af det mindre jordbruket fört dess talan. Det må därför tillåtas mig, som länge har sysslat med och intresserat mig för denna rörelse, långt innan statsmakterna vidtagit några åtgärder för densamma, att här framhålla några synpunkter.

I en utgiftsstat på 3 miljoner kronor till denna hufvudtitel är anslaget till det mindre jordbruket så obetydligt, att man kunde tänka sig, att höjandet af detta skulle vara en småsak. Att så icke är förhållandet, framgår bäst af den omständigheten, att där finns i hela vår statsförvaltning icke någon rörelse, som nått så hastig utveckling med så litet anslag. Att den ökade produktionen, som enbart hos de premierade småbrukerna framkallats, är högst betydlig, kan man se af de redogörelser, som årligen utkomma. Jag behöfver icke fullfölja någon uträkning hur det skulle verka, om produktionen hos alla småbrukarne skulle stiga i samma grad. Jag ber blott få påpeka, att man på de ställen, som äro bäst belägna, som hafva de bästa kommunikationerna och som öfver hufvud taget äro bäst skötta, kan beräkna en afkastning, uppgående intill 1,000 kronor per tunnland. Hvad detta skulle göra för summor för landets ökade produktion behöfver jag icke för herrarne ytterligare kalkylera.

Jag tror mig härigenom hafva påpekat, att denna fråga är af mycket stor betydelse. Det är kanske någon af herrarne, som icke tänkt sig närmare in i saken. Det förhåller sig i alla fall så, att det är här vi skola söka få fram de miljoner vi framdeles komma att så väl behöfva. Det är dessa fält vi skola bearbeta och från dessa vi skola exportera. I motsats till gruffält hafva de den förtjänsten, att de gifva alltmera ju längre man bearbetar dem.

Det har talats mycket om och starkt framhållits det stora intresse man nu har för det mindre jordbruket. Ja, det är nog

*Anslag till
åtgärder för
höjande af det
mindre jord-
bruket.*

(Forts.)

riktigt, att man i teorien hyser detta stora intresse, men i praktiken har det tagit sig uttryck i alldeles för små anslag i förhållande till den stora vikt frågan har.

Hvad som särskildt uppkallat mig är emellertid en omständighet, frågan om kontrollföreningarna. Det är nämligen beräknadt, att anslaget till dessa kan utgå med 50 öre pr ko. Kontrollföreningarna hafva på sina ställen nått en så hastig utveckling, att hushållningssällskapen af brist på medel varit nödsakade att inskränka anslagen. Och då statsbidraget endast utgår med samma belopp, hafva bidragen till kontrollföreningarna i många fall fått inskränka sig till några få öre pr ko. Detta gäller särskildt nu under några år, då anslagen till nötboskapspremieringen sluka så oerhörda summor. Meningen är väl, att dessa så småningom skola minskas, då premieringsreglerna böra ändras i den riktning, att endast inregistrering i stamböckerna må äga rum af därtill berättigade djur, möjligen i förening med tjurpremieringar.

Tills vidare är emellertid anslaget till nötboskapspremieringen så stort, att anslaget till kontrollföreningarna — särskildt då statsbidraget icke utgår till ladugårdar öfver 25 kor — måste stå tillbaka; men att kontrollföreningarna äro fullt ut lika berättigade, om ej mer, till anslag som premieringsväsendet, är en sak, som jag här icke behöfver närmare utveckla.

Under år 1907 var statsbidraget till kontrollföreningarna 17,050 kronor; hushållningssällskapens anslag utgick med 53,614 kronor. Då det är endast några få hushållningssällskap, där rörelsen tagit en stark fart, blir det ganska betungande för dessa.

Enligt för de flesta stamböcker nu gällande bestämmelser skola — hvilket ju är fullt riktigt — kontrollsiffror företes för att djuren skola kunna inregistreras. Därigenom tvingas den som vill vara med i afvelsarbetet att gå in i kontrollförening. Det blir emellertid ganska stora uppoffringar särskildt för småbrukarne i sämre trakter som bo långt från hvarandra. Det vore därför önskligt, att statsbidraget, åtminstone under de första åren, tills man funnit en billigare och likväl fullt effektiv form för kontrollen, kunde utgå med större belopp än hushållningssällskapens anslag, i sället för tvärtom som det nu är.

Som i år emellertid ingen ändring står att vinna i här berörda förhållande, kunde jag hafva inskränkt mig till att vid detta tillfälle endast påpeka detsamma, men då vid denna punkt finns en reservation afgifven utaf tre Andrakammarledamöter, herrar D. Persson, K. Starbäck och J. T. Larsson, då jag vidare anser, att anslaget är för litet i förhållande till sakens vikt, och då jag tror det vara önskligt, att Kungl. Maj:t i någon mån har fria händer att kunna främja småbrukarerörelsen, vågar jag yrka,

att anslaget må utgå i enlighet med Kungl. Maj:ts och reservanternas förslag.

*Anslag till
åtgärder för
höjande af det
mindre jord-
bruket.*

(Forts.)

Herr statsrådet Petersson, Alfred: Jag ber få yttra några ord i denna fråga; de röra egentligen den motivering, som utskottet har använt för sin nedsättning af hvad Kungl. Maj:t har begärt. Utskottet har nämligen prutat af 5,000 kronor på förvarande anslag och hemställer, att Riksdagen må bevilja 195,000 kronor i stället för 200,000 kronor, såsom Kungl. Maj:t begärt.

I den motivering, som utskottet har anfört, synes det, som om utskottet hade tänkt, att Kungl. Maj:t utgått från den meningen, att det anslag å 5,000 kronor, hvilket förra året beviljades af Riksdagen till herr P. J. Rösiö och på Riksdagens eget initiativ, alltjämt skulle utgå. Så har emellertid visst icke varit Kungl. Maj:ts mening. På samma gång vill jag likväl också erinra därom, att, såvidt jag kan läsa förra Riksdagens skrifvelse i detta ärende, Riksdagen icke har fattat ett sådant beslut, att något vidare understöd till herr Rösiös verksamhet skulle vara omöjliggjordt eller att han och hans verksamhet nu skulle vara en gång för alla tillgodosedda med dessa 5,000 kronor och att med andra ord ingenting vidare skulle kunna till honom utanordnas. Utskottet säger nämligen i sitt här föreliggande utlåtande, att då enligt dess uppfattning det af nästlidet år till understöd af P. J. Rösiös verksamhet beviljade belopp, 5,000 kronor, endast var afsedt att utgöra en honom en gång för alla tilldelad belöning, anser utskottet, att hänsyn till sistnämnda ändamåls tillgodoseende ej bör tagas vid bestämmande af beloppet. I Riksdagens skrifvelse står likväl, att med bifall till inom Riksdagen väckta motioner Riksdagen har beslutat att till understöd af P. J. Rösiös undervisningsverksamhet i jordbruk och landtmannanärningar på extra stat för år 1908 anvisa ett belopp af 5,000 kronor, att af Kungl. Maj:t i mån af behof för ändamålet användas. Det har således här icke alls fått formen af en gång för alla gifven statsbelöning och därmed punkt.

Nu vill jag härmed endast hafva uttalat den uppfattningen, att för den händelse Riksdagen till Kungl. Maj:ts förfogande ställer ett belopp, vare sig å 5,000 eller 10,000 kronor, för att användas till understöd af dylik undervisningsverksamhet, utan att den förutsättningen föreligger, att hushållningssällskapen också bevilja medel, vid hvilkas användning Kungl. Maj:t är bunden, så bör väl Kungl. Maj:t icke absolut vara förhindrad att, om omständigheterna så föranleda och skäl därtill i öfrigt föreligger, tilldela herr Rösiö likaväl som någon annan, som däraf kan göra sig förtjänt, större eller mindre understöd, exempelvis i form af reseersättning eller dylikt, för de föredrag han håller i skilda trakter i fråga om det mindre jordbruket.

Det är endast detta, herr talman, som jag velat framhålla.

*Anslag till
åtgärder för
höjande af det
mindre jord-
bruket.*

(Forts.)

Herr Odelberg, Theodor: Det var en hård dom, som den förste talaren gaf statsutskottet, då han sade, att det helt och hållet lider brist på personer, som hafva intresse för det mindre jordbruket. Jag tror, att statsutskottet äger inom sig många personer, som hafva ett fullt ut lika stort intresse för det mindre jordbruket som den förste ärade talaren. Men statsutskottsledamöterna se på anslagskrafven med mera kritiska ögon än den förste ärade talaren. Statsutskottet kan icke gärna heller tillstyrka högre belopp, än hvad Kungl. Maj:t begärt, ty hvad som begärts till understöd åt kontrollföreningar har också tillstyrkts.

Kungl. Maj:t har äskat 200,000 kronor, hvaraf, 20,000 kronor skulle utgå redan under innevarande år, emedan det förlidit år beviljade anslaget icke synes vara till fyllest. Vidare har Kungl. Maj:t begärt 120,000 kronor till premiering af det mindre jordbruket, till bestridande af kostnader för kontrollföreningarnas organisation, till understöd åt sådana medlemmar i kontrollföreningar, hvilka äga högst 25 kor, till studieresor för mindre jordbrukare och till undervisningskurser för mindre jordbrukare. Mot dessa 120,000 kronor har utskottet icke haft någonting att invända.

Därtill har Kungl. Maj:t begärt 50,000 kronor för premiering af sådana odlingsföretag, som icke på annat sätt kunde komma i åtnjutande af statsbidrag. Detta anslag tillkom förlidit år på enskild motionärs förslag, och enligt af Kungl. Maj:t utfärdadt reglemente skall ansökan om delaktighet däraf inlämnas till landbruksstyrelsen inom denna månads utgång. Jag tror icke, att någon enda ansökan inkommit, och jag tager för alldeles gifvet, att de 50,000 kronorna blifvit besparade till nästkommande år. Kungl. Maj:t har emellertid nu begärt samma betopp för nästa år, och hvilket äfven af utskottet tillstyrkts.

Slutligen har Kungl. Maj:t begärt 10,000 kronor för att understödja sådan landbruksundervisning, som ej enligt det af Kungl. Maj:t utfärdade reglementet kan understödjas, en undervisning, som jag skulle vilja beteckna som en okontrollerad kolportörsverksamhet. Åtskilliga af ledamöterna i utskottet ha dock icke gärna velat vara med om att understödja en sådan verksamhet, helst som denna i allmänhet icke utöfvas utan rundlig betalning från annat håll. Utskottet har dock icke prutat af mer än 5,000 kronor och föreslagit, att 5,000 kronor för ändamålet skulle utgå.

Vi ha i utskottet visst icke underkänt betydelsen af undervisning för mindre jordbrukare, men vi ha velat, att densamma skulle bedrifvas på sätt i det kungl. reglementet föreskrifves och under hushållningssällskapens kontroll. Under förlidit år ha för sådan undervisning utgått till sällskapen 8,301 kronor 30 öre, hvilket belopp under innevarande år torde blifva än större, då de flesta sällskap numera för ändamålet äfven anslå afsevärda

medel. Förliket är beviljade visserligen Riksdagen 5,000 kronor till uppgifven person för undervisningsverksamhet, men att nu bevilja det dubbla beloppet utan att egentligen veta, hur det skall användas, har en del af utskottsledamöterna ej velat tillstyrka. Det halfva beloppet har dock tillstyrkts, eller 5,000 kronor. Det af Kungl. Maj:t begärda anslaget till främjande af det mindre jordbruket, 200,000 kronor, har af utskottet nedsatts till 195,000 kronor.

Anslag till åtgärder för höjande af det mindre jordbruket.

(Forts.)

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Petersson, F. Alfred: Jag vet icke, hvad den siste ärade talaren menade, då han sade, att Kungl. Maj:t här har föreslagit 10,000 kronor att användas till något slags kolportörsverksamhet och en fullkomligt okontrollerad sådan, såsom han behagade uttrycka sig.

Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på, att det är Riksdagen själf, Riksdagens båda kamrar, som tagit initiativ till understödande af dylik undervisningsverksamhet, hvarom nu är fråga. Till denna beviljade Riksdagen i fjol 5,000 kronor. Jag tror icke alls, att man får säga, att t. ex. den föreläsningsverksamhet eller det föredragshållande, som möjligen kan förekomma och utföras af lämpliga personer, med nödvändighet är en okontrollerad verksamhet. Äfven om den icke är kontrollerad af hushållningssällskapen eller understödjes af dessa sällskap, som ju hafva så många andra ändamål att understödja och anslå penningar till, får man nog icke anse en dylik verksamhet vara af ondo. Man har ju för öfrigt här landbruksstyrelsen, som nog är i tillfälle att utöfva den tillbörliga kontrollen.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle afslå utskottets hemställan, såvidt den skilde sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, och bifalla denna framställning oförändrad.

Sedermera gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 40—42.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 43.

Med föranledande af Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning hade utskottet i föreliggande punkt hemställt, att Riksdagen måtte

Anslag till afvelscentra för nötboskap.

a) såsom bidrag till upprätthållande af de år 1906 utsedda

*Anslag till
afvelscentra
för nötboskap.*
(Forts.)

afvelscentra för nötboskap på extra stat för år 1909 anvisa ett anslag af 9,000 kronor, och

b) såsom bidrag till bestridande af kostnaderna för förnyad täfning för utseende af afvelscentra för nötboskap på extra stat för år 1909 anvisa ett anslag af 12,000 kronor;
tillsammans 21,000 kronor.

Herr Åkerberg: Kungl. Maj:ts begäran om anslag till fortsatt pröfning och prisbedömning af afvelscentra för nötboskap har af statsutskottet enhälligt tillstyrkts. Det kan naturligtvis icke här falla mig in att yrka afslag på denna framställning, men då min kreatursbesättning å Knistad vid de täfningar, som slutade första november 1905, förklarades som afvelscentrum, har jag vunnit någon erfarenhet på detta område. En följd af denna erfarenhet har åter blifvit den, att jag icke kan tillmäta dessa täfningar och prisbedömningar den stora betydelse, som man velat gifva åt dem.

Det erkänner jag villigt, att för några år sedan, då denna fråga om afvelscentra kom på tal, jag först hyste den uppfattning, att dessa täfningar skulle komma att bli till stor nytta. Men jag vill erinra om, att på den tiden hade kontrollföreningsväsendet icke vunnit den utsträckning, som det nu har uppnått.

Dessa kontrollföreningar ha nämligen nu bildats till stort antal dels till följd af hushållningssällskapens anslag och dels på grund af statsbidrag. Genom dessa kontrollföreningar har man kunnat vinna erfarenhet och kännedom om flertalet af våra förnämsta kreatursbesättnings afkastningsförmåga i förhållande till de omkostnader, som nedläggas på desamma.

Också har Kungl. Maj:t föreslagit, att vid de täfningar, som nu skola försiggå, dessa kontrollförenings uppgifter skola läggas till grund, genom hvilken åtgärd kostnaderna för själfva undersökningen af afvelscentras afkastning och lämplighet eller de skilda ladugårdarnas afkastning och lämplighet skulle blifva mindre än vid föregående täfningar. Icke förty har Kungl. Maj:t begärt 79,500 kronor just för sådana omkostnader, hufvudsakligen för prisnämndernas resor.

Det begärda anslaget i denna punkt är nämligen 112,000 kronor, och således skulle det endast bli 32,500 kronor, som skulle användas till priser, det öfriga skulle åtgå till omkostnader. Jag vill erinra om att det finns uppgifter om dessa afvelscentra i landtbruksstyrelsens redogörelse härför, af hvilka uppgifter framgår, att man i Skåne icke tyckes hysa några så särdeles stora sympatier för dessa täfningar, och den prisnämnd, som för närvarande fungerar för afvelscentra i Skåne, är också af samma mening. Det yttras nämligen i landtbruksstyrelsens redogörelse, som finnes intagen i statsverkpropositionen: »af svartbrokig låglandsras hade visserligen endast en besättning deltagit i första

täfflingen, och prisnämnden för denna ras hade i sitt förberörda yttrande framhållit, att, då denna ras hufvudsakligen förekomme inom ett begränsadt område, där nästan alla bättre besättningar tillhörde kontrollföreningar, som af Malmöhus läns hushållnings-sällskap öfvervakades och där vid premiering och annat afvelsarbete stöd kunde hämtas af dessa föreningars siffror och stamboksföringen, under det att samtidigt en stark täflan och konkurrens mellan afvelsdjur förekomme, uppehållande af afvelscentrum för denna ras för framtiden syntes vara onödigt».

*Anslag till
afvelscentra
för nötboskap.
(Forts.)*

Samma förhållande synes mig råda i afseende på ayrshire-rasen, och jag tror, att täfflingarna äro ännu mera obehöfliga för denna ras, enär man här har den svenska ayrshireföreningen, som i detta fall på det kraftigaste sätt bidragit till de olika stammarnes inom ayrshirerasen utveckling. Det finns här i denna kammar ett par styrelseledamöter för nämnda förening, hvilka äfven i likhet med alla öfriga, som känna till föreningens verksamhet, helt säkert skola kunna intyga, att den blifvit skött på ett mönstergillt sätt och att ayrshireföreningens konsulent på ett mycket bättre och mera ingående sätt känner till de olika kreatursstammarna inom denna ras, än hvad en kommande prisnämnd någonsin skall kunna komma att göra. Det bör också tilläggas, att denna prisnämnd kan komma att bestå af personer, som icke ådagalagt någon praktisk duglighet på nötkreatursafvelsområdet. Härtill kommer, att reglementet för afvelscentra tillägger nämnden ganska stort inflytande på afvelsarbetet inom de kreatursbesättningar, som blifvit förklarade för afvelscentra, hvadan de omordnade täfflingarne kunna bli till mera skada än gagn. Jag har blott velat påpeka detta och säga, att jag icke skulle vilja bidra till dessa täfflingars vidmakthållande.

Jag tror, att de penningar, som nu offras på dem, skulle kunna användas på ett mycket bättre och för kreatursafveln förmånligare sätt. Och jag vill sluta med att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet uttala en vördsam önskan, att, när om fem år denna fråga kommer att ånyo framläggas, herr statsrådet välvilligt ville taga under ompröfning, hvad jag nu haft äran anföra.

Herr Odelberg, Theodor: Herr Åkerberg har visserligen icke framställt något yrkande, men han framkastade likväl under sitt anförande flera påståenden, som jag icke kan låta förblifva oanmärkta.

Jag skall då till en början icke alls inlåta mig på några omdömen angående Knistabesättningen och dess förklarande som afvelscentrum. Detaljsaker skulle då behöfva framdragas, för hvilkas diskuterande Riksdagen ej torde vara lämplig plats. Men då herr Åkerberg här nyss läste upp ett utdrag ur ett utlåtande, afgifvet till landbruksstyrelsen af de tre personer, som haft att

Anslag till
afvelscentra
för nötboskap.
(Forts.)

bedöma afvelscentra i Skåne, och af hvilket utlåtande, såsom det upplästes, skulle framgå, att täfvingarna icke borde fortsättas, så skall jag be att få fullfölja uppläsningen just från den punkt, där herr Akerberg slutade. Det upplästa yttrandet af dessa herrar gäller den svartbrokiga låglandsrasen i Skåne. Fortsättningen af de tre herrarnes skrifvelse — det är herrar Winberg, Platen och Måge — lyder så: »Men annorlunda ställer sig synbarligen frågan för den öfver hela landet spridda ayrshirerasen och framför allt för den för våra norra landsdelar så värderika fjällrasen, som icke minst på grund af enskildes därmed ständigt företagna tanklösa korsningar i hög grad torde behöfva statens omvårdnad på alla sätt.»

Utlåtandet i sin helhet torde ej kunna betecknas som afstyrkande.

Hvad nu beträffar dessa afvelscentratäfvingar, så är ändamålet därmed att genom planmässigt ledda och noggrant utförda undersökningar bland landets kreatursbesättningar af sådana raser, som anses lämpliga för våra naturförhållanden, utvälja och såsom afvelscentra förklara sådana, som »bestå af kraftiga och med afseende å typen ensartade djur och, hvad hondjuren angår, till större delen leda sitt ursprung från samma stam och vidmakthållas genom pålägg inom densamma». Det är således ett viktigt mål, man ställer för sig. Jag vill fråga herr Akerberg, om han icke tror, att dylika täfvingar mellan landets förnämsta kreatursbesättningar äro af det värde, för dem som behöfva köpa afvelsdjur, att man under sju år kan offra sammanlagdt 112,000 kronor därför.

Importen af afvelsdjur af ayrshireras har också så nedgått, att förlidet år endast importerades 19 stycken.

Efter den första täfvingen förklarade Kungl. Maj:t år 1906 sexton kreatursbesättningar som afvelscentra. Jag skall här lämna en kort redogörelse, upptagande några siffror från en enda af dessa besättningar för att visa, hvad en sådan täfving kan åstadkomma.

Då täfvingarna år 1904 började, mjölkade hvarje ko vid denna besättning i medeltal 2836,9 kilogram om året. År 1907 var medeltalet 3423,2 kilogram. Efter hvarje djur erhöles första året — vid täfvingarnas början — 99,20 kilogram smörfett och sista året — 133,39 kilogram. Mjölakens medelfetthalt i procent utgjorde år 1904 3,50, år 1907 3,89. 100 foderenheter gáfvo det första året 142,5 kilogram mjölk och 5,53 kilogram smör; motsvarande siffror det sista året äro 160,8 kilogram mjölk och 7 kilogram smör. Denna besättning var af ayrshireras.

Då emellertid dessa siffror för somliga af herrarna kanske äro ganska främmande, skall jag utföra dem på ett annat sätt. Jag påpekar då, att af den nämnda kreatursbesättningen hvarje djur i medeltal lämnade ungefär 600 kilo mjölk pr år mera förlidet

är än vid täflingens början. Om vi räkna, att vårt land har 1,800,000 kor och att priset för ett kilogram mjölk är 9 öre, så skulle en ökad mjölkproduktion af 600 kilogram pr djur från landets samtliga kor representera ett värde af nära ett hundra millioner kronor. Hvarje tiondedels procent fett, hvarmed vi kunna öka mjölkens fetthalt, representerar vid antagande af en så låg mjölkproduktion som 1,500 kilogram pr ko och med ett smörpris af 2 kronor pr kilogram ett värde af 6,000,000 kronor.

*Anslag till
afvelscentra
för nötboskap.
(Forts.)*

När dessa täflingars mål är att höja afkastningen hos kreatursbesättningarna i vårt land och att lämna landets jordbrukare upplysning, hvar utmärkta afvelsdjur kunna erhållas, och när man tager i betraktande, att från de prisbelönade besättningarna under de sista åren försålts öfver 200 afvelsdjur, däraf omkring 100 stycken tjurar, tycker jag, att man bör kunna förstå det inflytande, som dessa afvelscentra utöfva på den svenska nötboskapsafveln.

Jag tror, att de penningar, som offrats för dessa täflingar och som nu ytterligare af regeringen begäras, äro väl använda.

Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Bernström: Då förslaget om inrättande af afvelscentra framkom, glädde det mig liksom det glädde många andra, ty vi väntade däraf stora resultat.

Emellertid tror jag, att de förhoppningar, som man alltså på många håll hyste, icke gått i den uppfyllelse, som man hade anledning att hoppas. De siffror, som den siste talaren anförde såsom resultat af dessa afvelstäflingar, tror jag, att man skulle kunna framvisa från många ladugårdar, hvilka icke varit med i täflingarna för att få blifva afvelscentra eller haft någon förhoppning eller ens någon önskan att blifva afvelscentra.

Jag vågar i likhet med herr Åkerberg gifva den åsikten till känna, att jag tror, att de penningar, som nu användas för afvelscentra, skulle med mycket bättre resultat kunna användas för att stödja kontrollföreningarnas verksamhet. De resultat, dessa kontrollföreningar frambringa, påpekades af herr Åkerberg, och jag instämmer i hans yttrande. Jag har intet yrkande att göra.

Herr Åkerberg: Jag skall be att få gent emot den ärade afdelningsordföranden i utskottet yttra några ord.

Han läste upp fortsättningen af en skrifvelse, som prisnämnden för afvelscentra i Malmöhus län hade ingett till landtbruksstyrelsen.

Jag vill då nämna för kammaren, att denna redogörelse fortsättning icke finnes här uti statsverkspropositionen, utan är helt visst en del af en skrifvelse, som herr Odelberg fått särskildt. Det såg ut, som om jag skulle hafva med flit sökt undandölja någon del af denna prisnämnds yttrande. Så har dock icke varit

Anslag till afvelscentra för nötboskap. förhållandet. Jag har nämligen uppläst alltsammans af prisnämndens skrifvelse, som finnes intaget i statsverkspropositionen. Har nämnden skrivit något mer, som icke står i denna, kan jag således icke känna till detta.

(Forts.)

Emellertid kan jag icke finna, att den senare delen af nämndens yttrande innehöll något, som var stridande mot den delen, som jag uppläste, ty i tillägget uttalades ju blott af prisnämnden — såvidt jag fattade rätt — dess omdöme om korsningar, men enligt bestämmelserna för afvelscentra får täflingarne icke ske med korsade utan endast med rena raser.

Sedan omnämnde den ärade afdelningsordföranden, huru afkastningen hos dessa ladugårdsbesättningar, dessa afvelscentra, stigit under täflingsåren.

Jag tror, med förlof sagdt, alls icke, att detta hör hit. Jag kan påvisa hundratals kreatursbesättningar, som under de senare åren ökat sin afkastning med ett högre antal liter, än den omnämnda ladugården kunde framvisa, och detta fastän de alls icke varit med i några täflingar. Jag tillskrifver dessa ökningar, som den ärade afdelningsordföranden omnämnde, i hufvudsak kontrollföreningarnas förtjänstfulla verksamhet. Det är dessa föeningar, som så väsentligt bidragit till ett godt resultat vid arbetet för kreatursafveln i vårt land.

Herr Montgomery: Det är såsom representant för en annan sida af kreatursägareintresset, som jag vill yttra några ord i denna sak.

De två talare, som förut yttrat sig, äro sådana, hvilka hafva ladugårdsbesättningar, lämpliga att sälja afvelsdjur ifrån. Jag hör däremot till dem, som behöfva köpa afvelsdjur. Jag vill då nämna något om, huru det ställer sig för oss köpare, hur vi förut hafva haft det och huru vi nu hafva det.

Förut fanns det knappast någon möjlighet att här i landet köpa t. ex. ayrshiretjurar, utan de måste importeras från England och Skottland, och då hade man icke den allra ringaste aning om deras afvelsvärde. Det var kroppen, man fick, men själen, om jag så får säga, d. v. s. djurens inre egenskaper, som gifvo dem afvelsvärde, visste man ingenting om.

Hvilka fördelar hafva vi nu för tiden? Jo, sedan väl skötta afvelscentra jämte kontrollföreningar hafva kommit till stånd, kan man nu se och bedöma det inre värdet af det, man skall köpa. Detta är ofantligt betydelsefullt, och därför anser jag såsom representant för dem, som behöfva köpa afvelsdjur, att det är en synnerligen lycklig anordning med dessa afvelscentra, och hoppas, att de alltjämt måtte fortfara.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 44—53.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 54.

Lades till handlingarna.

Punkterna 55 och 56.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 57.

Lades till handlingarna.

Punkterna 58 och 59.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 60.

Lades till handlingarna.

Punkterna 61—63.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 64.

I statsverkspropositionen under punkterna 66, 67 och 68 af förevarande hufvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att

dels på extra stat för år 1909 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande, under benämning *norrländska afdikningsanslaget*, till understödjande, medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet, af myrutdikningar och vattenaftappningar inom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, vare sig ändamålet med arbetsföretaget vore uppodling af till åker eller äng lämplig jord eller minskning af frostländighet för närliggande bygd, ett belopp af 700,000 kronor;

dels på extra stat för år 1909 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande, under benämning *allmänna frostminskningsanslaget*, till understödjande, medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet, af sådana myrutdikningar och vattenaftappningar inom öfriga delen af riket, hvilkas ändamål vore att minska frostländigheten för närliggande bygd, ett belopp af 200,000 kronor;

dels besluta, att i afseende å erhållande och tillgodonjutande af statsbidrag från ifrågavarande båda anslag skulle tillämpas nu gällande allmänna villkor och bestämmelser i sådant afseende;

dels ock, likaledes å extra stat för år 1909, bevilja ett anslag af 13,000 kronor för verkställande af *undersökning angående afdiknings inverkan till minskande af frostländigheten*.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

motionen n:o 35 i Första Kammaren af herr *Emil Berggren*, hvilken föreslagit, att Riksdagen måtte för år 1909, utöfver det af Kungl. Maj:t äskade norrländska afdikningsanslaget, 700,000 kronor, för samma ändamål anvisa ett belopp af 1,000,000 kronor och medgifva, att hälften af denna summa finge för sagda ändamål disponeras redan detta år, samt att vid bifall till detta förslag, för anställande af den extra arbetskraft, som kunde finnas erforderlig hos kungl. landbruksstyrelsen, för år 1909 anvisa ett förslagsanslag till belopp af 8,000 kronor;

motionen n:o 169 i Andra Kammaren, däruti herr *J. Andersson* i Baggböle, med hvilken herr *J. Bromée* med flera instämt, föreslagit, att Riksdagen måtte på extra stat för år 1909 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande, under benämning norrländska afdikningsanslaget, till understödjande, medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet, af myrtdikningar och vattenaftappningar inom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, vare sig ändamålet med arbetsföretaget vore uppodling af till åker eller äng lämplig jord eller minskning af frostländigheten för närliggande bygd, ett belopp af 1,000,000 kronor;

samt motionen n:o 16 i Andra Kammaren af herr *D. Persson* i Tällberg m. fl., som yrka, att Riksdagen, med ändring af hvad Kungl. Maj:t under punkt 67 å nionde hufvudtiteln hemställt, måtte besluta att på extra stat för år 1909 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande, under benämning *allmänna afdikningsanslaget*, till understödjande, medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet, af myrtdikningar och vattenaftappningar i öfriga delar af riket med undantag af Jämtlands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län, vare sig ändamålet med arbetsföretaget är uppodling af till åker eller äng lämplig jord eller minskning af frostländigheten för närliggande bygd, ett belopp af 500,000 kronor, och på villkor i öfrigt, som Kungl. Maj:t ägde att närmare bestämma.

Utskottet hade på angifna grunder hemställt,

a) att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med afslag å herr Berggrens omförmälda motion, i hvad den afsåge ett anslag för ifrågavarande ändamål å 1,000,000 kronor utöfver hvad Kungl. Maj:t föreslagit, äfvensom af herr Anderssons förenämnda motion, måtte på extra stat för år 1909 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande, under benämning *norrländska afdikningsanslaget*, till understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet af myrtdikningar och vattenaftappningar inom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, vare sig ändamålet med arbetsföretaget vore uppodling af till åker eller äng lämplig jord eller minskning af frostländigheten för närliggande bygd, ett belopp af 700,000 kronor;

b) att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och

afslag å herr Perssons ofvan omnämnda motion, måtte på extra stat för år 1909 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande, under benämning *allmänna frostminskningsanslaget*, till understödjande medelst statsbidrag utan återbetalningsskyldighet af sådana myr-utdikningar och vattenaftappningar inom öfriga delen af riket, hvilkas ändamål vore att minska frostländigheten för närliggande bygd, ett belopp af 200,000 kronor;

c) att Riksdagen måtte besluta, att i afseende å erhållande och tillgodonjutande af statsbidrag från de i mom. a) och b) upptagna anslag skulle tillämpas nu gällande allmänna villkor och bestämmelser i sådant afseende;

d) att Kungl. Maj:ts förslag, att på extra stat för år 1909 måtte för verkställande af *undersökning angående afdiknings inverkan till minskande af frostländigheten*, beviljas ett anslag af 13,000 kronor, icke måtte vinna Riksdagens bifall; samt

e) att, vid bifall till utskottets förslag i mom. a) här ofvan, herr Berggrens ofvannämnda motion, i hvad den afser ett anslag å 8,000 kronor till *extra arbetskraft inom landtbruksstyrelsen*, måtte anses vara besvarad.

Mom. a)

Vid detta moment hade reservation anförts af herrar *K. Starbäck, A. Wiklund* och *J. T. Larsson*, hvilka ansett, att utskottet bort föreslå, att Riksdagen måtte besluta, att anslaget skulle uppföras till ett belopp af 1,000,000 kronor.

Anslag till norrländska afdikningar.

Herr Berggren, Emil: Herr grefve och talman, mina herrar! Kungl. Maj:t har i den punkt, som vi nyss hört uppläsa, äskat ett anslag af 700,000 kronor för däri angifvet ändamål. Jag har väckt motion om att detta anslag måtte höjas med 1 miljon kronor. Det är visserligen en ofantligt stor summa, men det är också ett stort ändamål det gäller och en stor landsdel, som skall hafva nytta däraf. Jag tillåter mig vördsamt erinra därom, att öfre Norrland utgör mer än hälften af hela Sveriges areal och att ensamt Norrbotten omfattar $\frac{1}{4}$ af vårt land. Inom denna landsdel upptages markytan till $\frac{1}{2}$ — $\frac{2}{3}$ och å vissa trakter ända till $\frac{3}{4}$ af idel sumpmarker. Det är således ett alldeles ofantligt stort behof af utdikning, som här föreligger, ett behof som i denna stora utsträckning ej kan fyllas af den enskilde själf utan hjälp från det allmänna. Tunnländ för tunnländ har en ej obetydlig del af dessa sumpmarker vunnits åt odlingen, hvilken gått från kusten upp i landet. Dessa sumpmarker finnas nämligen icke blott i mellersta delen af denna landsända — ehuru hufvudsakligen där — utan de sträcka sig på flera ställen ända ned till hafvet. Ursprungligen har den odlade jorden funnits endast på höga kullar, på backarne, men så småningom har odlingen trängt ned i dalarne, och hela kustlandet med en bredd af 4—5 mil

Anslag till
norrländska
afdikningar.
(Forts.)

inåt land är nu till stor del uppodladt. Dessa odlingar äro till stor del en följd af de anslag Riksdagen lämnat. Odlingen har, kan jag säga, gått i fotspåren af den s. k. kronodikningen. Så har förhållandet varit ända sedan 50—60 år tillbaka, då anslag till utdikningar började beviljas, och så är förhållandet än i dag.

Det har framhållits, att trävaruhandteringen skulle gifvit anledning till Norrlands bebyggande. Det tror jag icke. Visserligen gaf baron Hermelins nydaningsarbete däruppe anledning till att en stor del af landets inre trakter blefvo befolkade och bebyggda, men någon väsentlig odling kom därigenom icke till stånd; och ej heller hafva trävarubolagens åtgöranden i regel medfört sådan. Det är innebyggarnes egen kärlek till jordbruket och det stöd Riksdagen genom anslag till utdikningar lämnat, som varit de drifvande faktorerna härtill.

Om Riksdagen således lämnat anslag, hafva dessa dock långa tider varit små och utgått på sådana villkor, att befolkningen icke kunnat använda sig af dem i den utsträckning som önskligt varit. Först under de senare åren, då anslagen utgå till belopp af halfva den verkliga kostnaden, hafva dessa utdikningar tagit en fart, som man icke förr anade. Dessa förbättrade villkor hafva naturligtvis gifvit anledning till att ansökningar om erhållande af del utaf dessa anslag inkommit i stor mängd, hvilket framgår af den utredning Kungl. Maj:t i ärendet lämnat och som äfven innehålles i min motion. Om staten för odlingens främjande i öfre Norrland i tid hade byggt vägar och lämnat pengar till utdikningar i stället för att i slump skänka bort de stora härliga skogarna, hur annorlunda skulle sakernas tillstånd i närvarande tid då icke hafva varit, men det är icke skäl att nu tala om det, som ej kan ändras, utan man får taga förhållandena sådana de äro!

Det kan då frågas, om det kan vara någon nytta och något verkligt gagn med dessa utdikningar. Ja, mången har frågat mig, om jordbruk verkligen kan bedrivas i Norrland. Jag svarar härpå obetingadt ja. Det är icke allenast foderodling med ladugårdsskötsel, som där kan bedrivas, utan äfven sädesodling. 5, 6, 7, 8 mil från kusten inåt land kunna där alla de sädesslag odlas, som odlas i mellersta Sverige, och en växtlighet finnes där lika god som t. ex. i Småland, jag vill icke säga bättre än i Småland, fastän jordmänen på många ställen är väsentligt bättre.

Det har framhållits, att Norrland är i ständigt behof af hjälp, och mången säger, att Norrland egentligen endast är ett stort fattighus. Det förhåller sig likväl icke alldeles så. Visserligen är befolkningen i stort sedt ännu fattig, men nere vid kusten reder den sig dock rätt bra och är i jämförelsevis goda förhållanden; inåt land kan det ju ställa sig annorlunda. Vi böra emellertid komma ihåg, att Norrland innesluter stora rikedomar: Jag behöfver blott erinra om våra skogar och våra berg, som torde vara kanske våra bästa inkomstkällor. För öfrigt lämna vissa

järnvägar däruppe redan nu icke oansenliga bidrag till statskassan. Industrien har under det senaste decenniet uppblomstrat i ganska rikt mått. Det gäller därför för jordbruket att söka följa med, men det förmår icke att göra det utan understöd, och det är detta understöd, som i form af rikligare anslag till utdikningar behöfs från Riksdagens sida. Detta stöd lämnas ock lämpligast på det sätt, som nu sker, att arbetstillfällen beredas till grundförbättringar, hvarigenom bonden och jordägaren kan verkställa det arbete, som kräfvcs, och därför erhåller en måttlig dagpenning, så att han kan föda sig hemma. Därigenom uppstå möjligheter till ökning af de odlade fälten och till klyfning af hemmanen, så att landet blir tätare befolkadt. Detta är ock ovedersägligen ett medelbart sätt att motverka emigrationen. Jag tror ock att det är rätta sättet att söka förekomma sådana svårigheter, som yppats äfven i år i vissa delar af Norrland, jag menar hungersnöd. Det har skrifvits mycket härom i pressen och ett stort nummer har gjorts däraf, som om hela Norrland skulle hafva berörts däraf. Norrland innefattar likväl, såsom jag framhållit, inemot $\frac{2}{3}$ af Sverige, och om några hundra familjer i en aflägsen lappkommun beröras af hungersnöd, får man icke därför påstå, att Norrland i sin helhet är ett stort fattighus.

Med den intima kännedom jag har om det stora behof, som här föreligger, har jag djärfts väcka denna motion om beviljande af 1 miljon kronor utöfver hvad Kungl. Maj:t åskat för den norrländska afdikningen och som äfven begärts af landbruksstyrelsen.

Såsom skäl för sitt afslag å min motion har utskottet egentligen anfört två saker, nämligen dels att bestämmelser för betryggande underhåll af de utförda arbetena saknas, dels att budgeten icke skulle tillåta det.

Hvad själfva underhållet beträffar, anföres det ganska ofta, att något sådant icke förekommer, och att det skulle vara en anledning till att man icke bör vidare höja anslaget. Därvidlag vill jag anmärka att, om också inom en så stor landsdel och bland utdikningar, som företagits för en 40, 50 år sedan, åtskilliga företag kunna finnas, som kommit i lägervall, så är detta dock långt ifrån regel. Jag vill framhålla hvad jag påpekade i början af mitt anförande, nämligen att odlingen i Norrland följt kronodikningen i spåren. Det kan därför icke gärna förekomma, att dessa dikningar fått förfalla. Dock vore det naturligtvis önskvärdt att skärpt kontroll i detta fall komme till stånd. Hårtill tror jag för öfrigt icke, att det behöfs mer, än att den kontroll, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen redan nu har sig ålagd, verkställs litet tidigare efter arbetets utförande, att det med andra ord icke dröjer så länge, att arbetet möjligen kan råka i lägervall härigenom. Om detta blefve fallet, kunde man hysa den förhoppningen, att de personer, som förbundit sig att underhålla

*Anslag till
norrländska
afdikningar.
(Forts)*

Anslag till
norrländska
afdikningar.

(Forts.)

arbetena, möjligen lefde, och det vore sålunda lättare att få företagen vidmakthållna.

Det andra af utskottet anförda skälet var, att budgeten icke skulle tåla beviljandet af det af mig begärda anslaget. Om jag icke böjt mig för det första skälet, skall jag böja mig för detta skäl, ifall det nämligen här äger sin giltighet.

Utskottet har enhälligt afstyrkt min motion. Det gagnar således icke något till att yrka, att den måtte bifallas. Herr grefve och talman, jag gör därför nu icke något yrkande.

Herr Rogberg: Herr grefve och talman, mina herrar! Jag vill endast yttra ett par ord till förmån för den vid betänkandet i denna punkt fogade reservationen, en reservation, som i hufvudsak sammanfaller med herr Anderssons i Baggböle motion i ärendet.

Därvid vill jag särskildt framhålla, hurusom en höjning af anslaget till afdikning skulle i hög grad bidraga till att hämma emigrationen från öfre Norrland. Jag har haft tillfälle att samtala med många erfarna landtmän i Västerbotten angående orsaken till emigrationen, och de hafva samtliga förklaradt, att en hufvudorsak därtill är den, att när frösten härjar kornskörden om hösten, så blir landtmannen naturligt nog nedtryckt, och ungdomen gripes af längtan att utvandra till ett land, där frösten anställer mindre härjningar. Nu har erfarenheten visat, att på de afdikade hemmanen förekommer frost sällan. Men om man säger till t. ex. sonen till en hemmansägare på en gård, som icke blifvit afdikad — om han nu är en man, som gripits af lusten att utvandra — om man säger till honom, att han skall stanna hemma och hjälpa till att afdika gården, så svarar han, att detta kostar pengar, att statsbidrag måste sökas, men statsbidraget är för litet, och man får vänta för länge, tills det utdelas, och så emigrerar han. Det är gifvet, att om statsbidraget för ändamålet i fråga höjes, äfven om det sker med det jämförelsevis anspråkslösa belopp, som herr Andersson begärt, så komma understöden att utfalla fortare.

Med hänsyn till denna stora fördel och med hänsyn för öfrigt till fördelen af ett förhöjdt anslag för befolkningen i öfre Norrland, vågar jag, herr grefve och talman, vördsamt hemställa, att kammaren behagade bifalla den vid utskottets betänkande i denna del fogade reservation, som afgifvits af herrar Starbäck, Wiklund och Larsson.

Herr Jonsson: Herr talman, mina herrar! Den förste talaren slutade med att erkänna, att budgetens ställning var ett afgörande skäl emot ett bifall till hans motion, och jag väntade på att den därpå följande talaren skulle böja sig för samma skäl, men när han icke så gjorde, så anser jag mig böra yttra några

ord. Jag gör detta icke så mycket till försvar för utskottets betänkande, ty det tror jag det icke behöfver, utan jag gör det för att angifva några andra synpunkter, som jag anser vara af vikt för bedömandet af rättmätigheten af att höja sådana här anslag eller fortsätta med deras beviljande.

*Anslag till
norrländska
afdikningar.*
(Forts.)

Det är i detta fall, såsom vanligen i flera liknande, så, att när Riksdagen har beviljat extra anslag till vissa ändamål och det fortsättes med att begära nya eller ökade sådana anslag, får man i regel en uppgift på hur många ansökningar om erhållandet af dylika anslag det ligger inne och till hvilket belopp samtliga ansökningar uppgå. Här ha vi nu en sådan uppgift som visar, att för de fyra nordliga länen har begärts anslag på tillsumman 2,675,000 kronor. Man kan då icke undra på att, såsom seden var, man egentligen byggt på sådant som att man vill hafva mer och mer undan för undan, att motionärer uppträda och begära ökade anslag. Det vore emellertid säkert af mycken nytta och vikt för Riksdagens ledamöter, om man därjämte kunde få en redogörelse för huru anslagen hafva blifvit använda. Jag tänker mig, att om väg- och vattenbyggnadsstyrelsen behagade göra upp en tablå för de anslag, som utgått för t. ex. ett år, så skulle detta vara mycket upplysande. Man borde i denna tablå upptaga hvarje anslag särskildt för sig, angifva, huruvida anslaget, när det gällde de fyra nordligaste länen, beviljats för att vinna odlingsbar mark, åker eller äng, eller om det var afsedt att mildra frostländighet. Vidare borde man här få en uppgift på längden af afloppskanaler eller diken äfvensom dimensionen eller arean på samma diken; vidare borde arealen angifvas för de olika slagen af företag, hvarigenom man sedan kunde göra sina beräkningar öfver huruvida verkligen dessa anslag blifvit väl och klokt använda eller icke.

Som det nu är, har man icke ett spår att bygga på, utan man får endast lita därpå, att efter som äfven sökandena skola bekosta sin del af det företag, hvartill statsanslag begäres, icke något missbruk af anslaget eller missbruk af kostnadsberäkningarna kan förekomma. Jag har emellertid fått påstötningar från ett af dessa nordliga län, hvarvid det påståtts, att dessa anslag icke alltid blifvit använda korrekt och väl. Ingen kan, såsom det nu är ställdt, bedöma, huruvida ett sådant påstående äger fog för sig eller icke, ty man saknar hvarje möjlighet att göra ett sådant bedömande. Finge, man en tydlig uppgift på hur anslaget användts, en uppgift som upptog arealen på dikningsföretaget och, ifall anslaget beviljats för minskning af frostländighet, äfven meddelande om afståndet från den torrlagda marken till närmast belägna åkerjord, kunde man som sagdt i någon mån göra sina reflexioner, huruvida det är klokt att oupphörligt öka dylika anslag eller icke.

Jag har velat framställa detta under den förhoppningen, att

*Anslag till
norrländska
afdikningar.*
(Forts.)

vederbörande ville försöka att från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för framtiden få sådana uppgifter, som kunde biläggas statsrådsprotokollet i sammanhang med den punkt, de gälla.

Jag vill sluta med att yrka bifall till statsutskottets hemställan, på skäl, som man knappast här behöfver säga. »Hvar skall man ta't», som Fröding säger, om man skall bevilja ytterligare den miljon, som här satts i fråga?

Herr Berggren, Emil: Jag skall endast be att få lämna några uppgifter med anledning af den siste ärade talarens anförande. Han önskade, att Riksdagen skulle få en del upplysningar rörande här ifrågavarande företag. Sådana upplysningar lämnas dock vid hvarje företag, då förslag därom ingår till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och till landtbruksstyrelsen. Förslagen granskas i båda dessa styrelser för att därefter föredragas inför Kungl. Maj:t och innehålla uppgifter om beskaffenhet och areal af den mark, som skall afdikas, äfvensom dikeslängden och alla öfriga upplysningar, hvilka här fordras. De stå således att erhålla när som helst.

Hvad beträffar kontrollen öfver att icke några missbruk förekomma, så sker denna kontroll dels under arbetets fortgång, dels efter dess fullbordan och förrättas genom af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen utsedda personer. Kontrollen utöfvas vanligen närmast af chefen i hvarje distrikt. Han afsynar företaget antingen själf eller genom distriktsingenjören i länet. I detta fall tror jag således, att det redan finns den kontroll, som kan anses vara behöflig.

Då nu ett yrkande blifvit framställt om bifall till den reservation, som fogats till denna punkt, i hvilken reservation det anhålles, att anslaget måtte höjas från 700,000 till 1,000,000 kronor, så ber jag, då jag nu har ordet, att få instämma i yrkandet om bifall till denna reservation. Det är ju tydligen visadt och för kammaren noggsamt känt, hvilka stora summor ansökningarna uppgå till. När statsbidraget med 700,000 kronors anslag icke på flera år kan nå den sökande, eftersom det ligger inne ansökningar om bidrag för nära 3,000,000 kronor, så visar detta dock, att anslaget är i behof af ökning.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande moment yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr K. Starbäck m. fl. vid momentet afgifna reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Mom. b).

Vid nu föredragna moment hade reservation anmälts af herrar *D. Persson, J. A. Sjö, K. Starbäck, P. O. Lundell* och *J. Ström*, hvilka yrkat, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte bifalla den af herr *D. Persson* i ämnet väckta motionen.

Om statsbidrag till vissa frostminskningsföretag.

Herr *Ros*: Vid 1907 års riksdag ställdes till Kungl. Maj:ts förfogande dels ett norrländskt afdikningsanslag, dels ett allmänt frostminskningsanslag, hvars ändamål är att minska frostilländigheten för närliggande bygd i öfriga delar af riket. Dessa anslag hafva af innevarande års Riksdag till samma belopp och under samma villkor och förutsättningar begärts af Kungl. Maj:t, och om det förstnämnda anslaget har debatten nyss rört sig. Jag är visserligen icke blind för de farliga konsekvenser, hvartill man skulle kunna komma genom att utsträcka till landets öfriga delar den omvårdnad om jordbruket, hvarmed statsmakterna på senare tiden omhuldat skötebarnet, det norrländska jordbruket, och jag skall icke försöka förringa värdet af de utvecklingsmöjligheter, som förefinnas i detta vårt framtidsland, men jag kan det oakadt icke godkänna de motiv, som statsutskottet har anfört för afstyrkande utaf en i Andra Kammaren väckt motion, uti hvilken påyrkas, att det senare anslaget, frostminskningsanslaget, skulle förändras och få samma karaktär och art som det norrländska afdikningsanslaget, men blifva tillgängligt på samma villkor för öfriga delar af landet. Jag föreställer mig, att om det, öfver hufvud taget, är ett statsintresse att direkt med statsbidrag söka uppmuntra till att bringa den odlingsbara jorden i vårt land under kultur, så är det väl lika fullt ut ett statsintresse, om den odlingen sker i andra delar af landet som uti de 4 norrländska länen.

Såsom motiv för afslag å en motion, som på samma gång försöker möjliggöra för öfriga delar af landet, söder om de 4 nordligaste länen, att få statsbidrag, icke blott för frostminskningsföretag utan därpå följande odling, utan äfven för myrutdikningar och vattenaftappningar med därpå följande nyodling, har nu statsutskottet anfört, att dylika företag i dessa delar af riket kunna ofta inom en ej aflägsen tid lämna så fördelaktiga resultat, att de icke äro i behof af sådant statsbidrag, hvarom nu är fråga.

Är detta resonemang liktydigt med, att rentabiliteten af sådana företag inom andra delar af landet än i de 4 norrländska länen verkligen är så stor och att den ekonomiska bärkraften hos jordbrukaren, äfven den mindre, är så stark, att han med eller utan låneunderstöd verkställer nyodlingar — jag vet mycket väl, att här finnes en låneunderstödsfond, därifrån man för billig ränta får understöd — är det verkligen säkert, säger jag, att den

Om statsbidrag till vissa frostminskningsföretag.
(Forts.)

ekonomiska bärkraften är så stor, att man kan vara viss på, att en stor del af den odlingsbara marken i södra och mellersta Sverige blir uppodlad utan statsbidrag, då är naturligtvis motivet fullt giltigt. Jag tillåter mig emellertid betvifla det, och jag finner ett stöd härför i den debatt, som föregående riksdag förekom i Andra Kammaren, då en motion där behandlades, som afsåg att utsträcka området för tillträde till norrländska afdikningsanslaget till Kopparbergs och Gäfleborgs län. Framstående män ifrån skilda delar af landet förklarade då såsom sin åsikt, att det finnes många trakter inom Småland, Västergötland och Värmland och äfven andra landskap, där man hade stora skäl att likställa befolkningens förhållanden med dem, som råda i de 4 norrländska länen.

Det finnes emellertid en annan omständighet, som föranlett mig att motsätta mig statsutskottets afstyrkande af motionen, och det är den tvekan eller rent af visshet, som hos många framstående vetenskapsmän numera förefinnes, att frostminskningen i en trakt icke är så gifven, om man inskränker sig till en afdikning utan därpå följande odling af marken. Det är därför också Kungl. Maj:t i ett följande moment föreslagit anordnandet af en — hvad troligen den kommande debatten skall påvisa — ganska storartad vetenskaplig apparat för att utröna, hur härmed förhåller sig. Är det då skäl att bibehålla detta frostminskningsanslag, när framstående vetenskapsmän säga, att någon egentlig nytta icke kan vinnas därmed? Jag föreställer mig, att då Riksdagen och statsmakterna slagit in på den vägen att genom direkta statsbidrag uppmuntra odlingen i de norrländska länen, har det föresväfvat dem den tanken att inom Sveriges landamären återeröfra Finland. Jag föreställer mig, att det är fullt lika befogadt att försöka göra den återeröfringen inom andra delar af landet, likaväl som i Norrland. Och därför, herr talman, tillåter jag mig att yrka afslag å statsutskottets förslag i moment b i den föredragna punkten och bifall till den vid denna punkt fogade reservationen af herrar Daniel Persson, Sjö m. fl.

Herr Odelberg, Theodor: Jag vill inskränka mig till att yrka bifall till statsutskottets förslag. Jag må bekänna, att utvecklingen numera sannerligen går nästan väl hastigt. Det är icke många år sedan, man fick kämpa den ena riksdagen efter den andra för att få räntan nedsatt på odlingslånefonden. Man ansåg nämligen då, att det var så lysande villkor, som odlingslånefonden erbjöd. Nu vill man kasta hela den fonden öfver bord och icke använda den vidare, utan man vill, att staten skall bekosta hälften af utgifterna för dikningsföretagen äfven i södra Sverige. Jag tror, att detta är nästan väl mycket begärtdt, ty de allra flesta odlingsföretag i södra Sverige äro dock i allmänhet rentabla, så att det icke behöfs, att staten med hälften skall be-

tala kostnaden därför. Vi skola icke äflas, förefaller det mig, så mycket att i södra och mellersta Sverige företaga nyodlingar, utan i stället försöka att något bättre sköta den jord, som vi redan ha.

Då jag finner det yrkande, som här gjorts, nämligen om bifall till herr Daniel Perssons motion, vara alldeles orimligt, så ber jag att få hemställa om bifall till statsutskottets förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande moment yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattas i den af herr D. Persson m. fl. vid momentet afgifna reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Mom. c.)

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. d.)

Vid detta moment hade reservation afgifvits af herrar *A. F. C:son Wachtmeister, E. A. G. A. Wijkander, K. Starbäck, J. T. Larsson* och *P. O. Lundell*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, måtte på extra stat för år 1909, för verkställande af undersökning angående afdiknings inverkan till minskande af frostländigheten, bevilja ett anslag af 13,000 kronor.

Anslag för undersökning angående afdiknings inverkan till minskande af frostländigheten.

Grefve Wachtmeister, Fredrik: År 1906 förehade Kungl. Maj:t ett ärende, där det hade begärts stora medel för utdikning af mossar i södra och mellersta delarna af landet, en utdikning, som hufvudsakligen skulle afse minskning af frostländigheten i dessa trakter af riket. Innan Kungl. Maj:t fattade beslut i detta ärende, ville Kungl. Maj:t höra åtskilliga myndigheter, bland dem vetenskapsakademien. Vetenskapsakademien tillsatte ett utskott, bestående af de sakkunniga män, som tillhörde akademien. Jag vill nämna deras namn. Det var professorerna Hildebrandsson, Arrhenius, Hamberg och Högbom samt amanuensen, fil. doktorn Ekholm. Dessa sakkunniga afgåfvo till vetenskapsakademien ett yttrande, som vetenskapsakademien sedan gjorde till sitt. Detta utlåtande gick ut på, att enligt deras enhälliga åsikt någon i praktiskt hänseende afsevärd minskning af frostländigheten i allmänhet icke stode att vinna genom myrars utdikning och att ej heller därigenom någon minskning af angränsande tracters frostländighet kunde åstadkommas.

När nu Kungl. Maj:t mottog detta yttrande från vetenskaps-

Anslag för undersökning angående afdiknings inverkan till minskande af frostländigheten.

(Forts.)

akademien, så fann Kungl. Maj:t det vara af den vikt och betydelse, att Kungl. Maj:t vände sig till professor Hamberg och gjorde den frågan, om det skulle vara lämpligt att anställa en undersökning för att utröna, huruvida utdikning af mossar minskade frostländigheten och huru en sådan undersökning bäst borde ordnas. Professor Hamberg ställde sig Kungl. Maj:t:s önskan till efterträttelse och inkom med utlåtande i ärendet. Han lämnade äfven ett kostnadsförslag, som gick ut på att det skulle lämnas en gång för alla 6,000 kronor till organisationskostnader för undersökningarna och sedan ett årligt anslag af 7,000 kronor. Således sammanlagdt första året för undersökningarna en kostnad af 13,000 kronor.

Kungl. Maj:t hörde sedan landtbruksstyrelsen. Lantbruksstyrelsen ställde sig nu på den ståndpunkten, att erfarenheten visat, att frostländigheten minskades inom en ort, ifall man afdikade sankade marker, om också vetenskapsmännen ställt sig tämligen skeptiska häremot. Men landtbruksstyrelsen sade, att när sådana tvifvelsmål uttalats af vetenskapsmännen, syntes det visserligen önskligt, att åtgärder vidtoges för att sagda fenomen blefve vetenskapligt förklaradt, och landtbruksstyrelsen hade icke något att erinra mot det af professoren Hamberg i detta hänseende framställda förslag, under förutsättning att undersökningarna komme att fortgå under tillräckligt många år, så att de i möjligaste mån blefve oberoende af störande tillfälligheter samt deras resultat alltså tillförlitligt.

Med stöd utaf dessa utlåtanden har nu Kungl. Maj:t gått in till Riksdagen och anhållit om ett anslag af 13,000 kronor för att göra dessa undersökningar. Utskottet har icke funnit sig kunna tillstyrka bifall till detta förslag, och om man granskar de skäl, som utskottet lämnat, gå de hufvudsakligen ut på att praktikens män så enstämmigt äro af den åsikten, att ifall man dikar jorden, så försvinner frostländigheten mer och mer. Den minskas i allt fall, och därför anser utskottet, att en sådan vetenskaplig undersökning icke är af behovet påkallad. Jag anser icke, att utskottet har haft rätt i sitt resonemang härvidlag. För det första är det fråga om en stor och mycket viktig undersökning, som kan komma att hafva mycket stort inflytande på det sätt, hvarpå de medel, som nu årligen anslås till frostminskningen, i en framtid komma att användas. Vidare är jag icke alldeles säker på att den enstämmighet, hvarom man talar, den enstämmiga erfarenheten från praktikens män, som utskottet talar om, är så fullkomligt enstämmig. Jag har senast i dag hört talas om ett fall. Det stammar ifrån Kristianstads läns skogsbygd, där ganska omfattande dikningsföretag gjorts just för att minska frostländigheten, och det har uppgifvits af personer, som bo i dessa trakter, att de icke kunnat märka, att frostländigheten minskats alls.

Då jag således icke tror, att enstämmigheten är så fullständig,

som utskottet tycks anse, och jag därtill finner, att det vore af stor vikt och betydelse, om teoriens och praktiken män skulle kunna komma till samma resultat, och resultatet sålunda blifva säkrare, ber jag att få yrka bifall till den af mig jämte andra ledamöter af statsutskottet vid punkten fogade reservationen.

Anslag för undersökning angående afdiknings inverkan till minskande af frostländigheten.

(Forts.)

Herr Odelberg, Theodor: Till en början ber jag att få erinra, att utskottet visst icke ställt sig afvisande mot att en sådan undersökning företages, som nu är föreslagen af Kungl. Maj:t, men utskottet har ej velat tillstyrka att den skall verkställas på det *sätt* som föreslagits. I olikhet med grefve Wachtmeister tror jag, att, hur resultatet af en sådan undersökning än skall komma att utfalla, staten likväl ej skall upphöra att anslå medel för utdikningars verkställande. Den ena fonden afser utdikning af jord, som är duglig för odling, och det erkänna vetenskapsmännen, att när jorden odlas, så minskas frostländigheten.

Hvad åter beträffar frostminskningens anslaget, kan man vara öfvertygad, att det fortfarande kommer att utgå, och jag tycker, att det länder den svenska jordbrukaren till heder, att han lägger ned betydande penningar och arbete på sådana utdikningar. Om det för närvarande icke är jordägaren, som drager nytta af afdikningen af sådan jord, så förbereder han dock den till odling för kommande generationer, ty om dessa sumpmarker och hvitmossemarker finge fortfarande ligga vattendränkta, skulle de aldrig blifva tjänliga därtill, men om de nu afdikas, kunna de dock kanske om en 50 à 100 år blifva odlade. Således, äfven om jordbrukaren själf icke har fördel af ett dylikt företag, så länder det honom dock till heder, att han verkställer ett sådant arbete.

Men, mina herrar, hur skall statsutskottet, som skall tänka något på utgifterna, kunna gifva sig in på att föreslå medels beviljande för undersökningar, planlagda såsom denna är.

Här begäras 13,000 kronor, därutaf 6,000 kronor till inköp af instrument och 7,000 kronor till verkställande af själfva observationerna under första året, hvilka sedan skola fortgå under många följande år. Man sätter till en kommission bestående af 6 personer. Man letar upp alla möjliga, ja, till och med en direktör för ett frostförsäkringsbolag och sätter in dem i kommissionen. Sedan utväljes en föreståndare, som skall sköta observationerna, och man bestämmer platserna för undersökning, där termometrarna skola utsättas och där observationerna skola anställas under åtskilliga år. Sedan man gjort dessa undersökningar och dikat ut en och annan mosse, så skall man fortsätta med observationen. Mina herrar, huru många år skall detta pågå, och hvad blifver kostnaden dels för observationen, dels för utdikningen? Resultatet blir nog negativt. Ty ej förbättras kli-

Anslag för undersökning angående afdiknings inverkan till minskande af frostländigheten.

(Forts.)

matet eller minskas frostländigheten genom en eller annan mosses utdikning i en trakt. Därtill fordras nog, att samtliga sumpmarker i stora trakter utdikas, såsom t. ex. skett i Orsa socken eller inom åtskilliga byar i Västerbotten. Orsa sockens inbyggare kunna nog upplysa, att korn och potatis numera mogna på sådana platser inom socknen, där sådant fordom sällan inträffade. Skola försöken planläggas på sätt föreslagits, må jag bekänna, att jag sätter mer tillit till de resultat, hvartill Orsabönderna kommit rörande denna fråga, än de, som vetenskapsmännen under sådana förhållanden komma att uppvisa.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Friherre Palmstierna: Då jag något fått sysselsätta mig med dessa frågor, dels uti mosskulturforeningen, dels såsom landshöfding i Jönköpings län, skall jag be att få yttra några ord.

Jag tror i likhet med den siste talaren och i likhet med utskottet, att man, praktiskt taget, får taga alldeles för gifvet, att mossar lämna ifrån sig mycket dimma och mycken fukt och att utdikning af dem hjälper högst betydligt. I Jönköpings län utgöra mossarna omkring 300,000 tunnland, och där ser man hvilka dimmor, som bildas öfver mossarna och i trakten omkring. Och man vet ju på flera håll, särskildt i Dalarna, hvad utdikningen gjort. Jag kan icke precis säga namnet på en socken uppe i Dalarna, där man för i tiden icke kunde odla potatis, men sedan utdikning skett, har potatisen kunnat mogna. Detta är den ena sidan af saken.

Den andra sidan är den, som grefve Wachtmeister talade om. Det är egentligen professor Högbom, som driver detta påstående. Han säger, att utdikningen icke gör något till minskande af frostländigheten. Hans teori är, att den kalla luften är tyngre än den varmare och att den rinner bort, om den har diken att rinna i, och då är det det, som gör att frosten minskas. Om man observerar den saken, så har han fullkomligt rätt i afseende på att den kalla luften är tyngre och att den rinner bort från högre platser.

Det finnes i Jönköpings län en kolossal mosse som heter »Komossen». Den ligger på en hög platå, men den där bildade kalla luften stannar icke på högplatån, utan den rinner strax ned utför branten till Nissans dalgång. Där har man frosten. Jag vet, att i närheten af Jönköping var det en mycket god och ryktbar trädgårdsmästare, som hade planteringar på höjden och hade kringgårdat en del af dessa planteringar med en hög häck. Men det frös ofta på området. Han tog sig då för att hugga ut öppningar på häcken, för att den kalla luften skulle kunna rinna ut. Han högg, som sagt, ut öppningar, och han slapp frosten. Båda sakerna äro sanna.

Då vi i Sverige hafva milliontals tunnland mossar, som be-

höfva utdikas, synes det mig vara af största vikt, att äfven den teoretiska och vetenskapliga utredningen blir alldeles klar, så att slutligen teori och praktik kunna verka tillsammans, och att man kan få utdikningen af dessa stora sträckor verkställd på verk³ sammaste sätt. Detta dock under förutsättning, att icke något af dessa utdikningsanslag behöfva stå och vänta på den teoretiska utredningen, som naturligtvis dröjer länge innan den blir färdig. Men just för att det dröjer så länge, innan den blir färdig, bör man börja så fort som möjligt.

En sak vill jag framhålla särskildt. Ifrån Jönköpings och Älfsborgs län kom en framställning, att staten skulle köpa efter 3 à 4 kronor för tunnlandet en stor mosse, som fördärfvade trakten däromkring. Såsom det står på sidan 429 i betänkandet, så afgåfvo väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt landbruksstyrelsen den 14 maj 1906 utlåtande i ärendet, och det var därför, att däri föreslagits, att medel måtte beredas för att användas till inköpet af mossen som, på sätt förste talaren nämnde, vetenskapsakademiens utlåtande i ärendet infordrades.

Äfven jag vill hafva vetenskapliga undersökningar, men jag anser, att det vore farligt, om dessa ytterst viktiga utdikningsföretag skulle vänta på att de teoretiska undersökningarna blefve färdiga.

Under förutsättning att intet dikningsföretag behöfver undanskjutas, skall jag, då det begärda anslaget är ganska litet och för att få fullt reda på saken, hemställa om bifall till den vid utskottsbetänkandet fogade reservationen i denna punkt.

Herr Wijkander: Såsom det nyss nämndes, är anledningen till att denna fråga uppkommit den, att Kungl. Maj:t önskade höra vetenskapsakademiens ståndpunkt om den nytta, som afdikningen kunde medföra. Det visade sig, att vetenskapsakademiens representanter hade stora betänkligheter i detta afseende och att frågan icke var så enkel att besvara, som praktikens män trott. Det var då naturligt, att Kungl. Maj:t å ena sidan icke ville undanskjuta förslag om beviljande af så stora belopp, som sedan åtskilliga år användas för detta ändamål, men å andra sidan på samma gång ville, att man skulle klargöra frågan fullständigt och få en vetenskaplig undersökning af förhållandena. Det väckte däremot en ganska stor uppmärksamhet, att man inom utskottet icke delade denna uppfattning och att oaktadt personerna, som kunde nämnas såsom akademiens representanter, voro så framstående, man likvisst ansåg sig kunna sätta sig öfver deras ömdöme och afstyrka förslaget, som var i fråga.

De meteorologiska företeelserna äro så invecklade, att det är ganska svårt att bedöma, huru de olika faktorerna verka, och särskildt är den föreliggande frågan så invecklad, att vetenskapsakademien ansett, att direkta och planmässiga undersökningar

Anslag för undersökning angående afdiknings inverkan till minskande af frostländigheten.

(Forts.)

Anslag för undersökning angående afdikningsinverkan till minskande af frostländigheten. borde göras, som kunde läggas till grund för en riktig uppfattning af förhållandena.

Den näst siste talaren nämnde, att utskottet verkligen icke hade ansett en sådan undersökning olämplig, utan att det endast var det sätt, hvarpå undersökningen enligt förslaget skulle utföras, som utskottet ansett olämpligt. Om vi nu efterse hvad Kungl. Maj:t föreslagit, så tror jag, att det är ganska egendomligt, att man kan påstå detta, ty Kungl. Maj:t hade föreslagit ett anslag på 7,000 kronor om året jämte 6,000 kronor, som för en gång skulle användas. Detta anslag har utskottet ansett icke vara tillräckligt, utan skulle det föra med sig långt större utgifter för en lång tid framåt. Så hafva emellertid icke vetenskapsakademiens representanter sett saken. De hafva tänkt sig, att detta lilla årliga anslag på 7,000 kronor skulle användas så, att, om man jämförde de meteorologiska förhållandena på arealer, hvilka redan vore utdikade, med andra af likartad natur, som ännu icke vore torrlagda, skulle man möjligen redan inom 3 à 4 år kunna draga slutsatser, som vore af värde för belysande af förhållandena.

Men äfven om man icke är så sangvinisk, att man tror, att man redan enligt ofvannämnda plan på 3 à 4 år får resultat, behöfver man icke för undersökningarnas skull verkställa särskild utdikning af stora mossar, såsom af utskottet ifrågasatts, utan med liten förtänksamhet bör man kunna utvälja mossar, som i alla fall skola med det ordinarie utdikningsanslaget torrläggas, och under några år, innan utdikningen äger rum, där undersöka de meteorologiska förhållandena, och sedan efter utdikningen ånyo undersöka dem. Man skulle på detta sätt utan extra utgifter men med förståndigt begagnande af de anslag, som Riksdagen af andra synpunkter kommer att lämna, kunna åtminstone inom ett årtionde draga slutsatser, som vore af värde. Här är således icke fråga om att detta lilla anslag skall växa ut till stort omfång och icke heller att det skall utgå under en öofverskådlig framtid.

Det har sålunda uttalats, att det är möjligt att nå ganska viktiga resultat inom 3 à 4 år men, om icke detta lyckas, att man inom ett eller två årtionden kunde komma till sådana resultat.

Den näst siste talaren nästan ridikyliserade, att Kungl. Maj:t tänkt sig, att anslaget skulle ställas under omvårdnad af en kommission. Utskottet har mot slutet af sitt betänkande föreslagit, att just sådana observationer, som jag antydde, skulle utföras och ställas under meteorologiska centralanstaltens ledning, men denna anstalt har hvarken personalkrafter eller några anslag, som äro tillräckliga för detta ändamål. Man skulle i sådant fall behöfva begära ungefär samma belopp som här. Anstaltens föreståndare skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag vara själfskrifven ledamot af kommissionen, men icke ensam hafva ledningen af det hela, utan det vore önskvärdt att vid hans sida komme att stå en geolog, en meteorolog, en i landtbruk förfaren man och likaså en

person, som förstod sig på skogsskötsel. Dessa personer skulle naturligtvis vara oaf-lönade. Man ville, att det skulle komma från praktiskens män bidrag och uppslag vid ledningen af det hela, och man ville sålunda med mycket små hjälpmedel men genom så planmässiga anordningar som möjligt komma till resultat. Kungl. Maj:t har således föreslagit, att samma anordningar, som utskottet i sista orden af sin motivering ifrågasatt, skulle vidtagas, och begärt lämpliga anslag härtill, då man icke kan ifrågasätta, att meteorologiska anstalten skulle uträtta detta utan något anslag.

Nu är det ju icke endast för Norrland, för hvilket frostländigheten är en mycket svår olägenhet, utan för hela landet; särskildt mellersta delen af landet har mycket stora olägenheter af den. Det förekommer då bra eget, att icke landtmännen, som i första rummet borde vara intresserade häraf, nu vilja åstadkomma utredning af dessa förhållanden. Vi se, att i andra länder har detta skett i ganska stora skala; särskildt i vårt grannland Finland hafva sådana utredningar i många år gjorts. Nu föreslår Kungl. Maj:t, att här i Sverige samma slags undersökningar, om ock efter annan plan, bringas till stånd. Naturligt vore då, att Första Kammaren, där landbruksintressena äro så väl representerade, visade sig mån om att bevilja det lilla anslag på 7,000 kronor, som här är i fråga och som icke uppgår till 1 % af det årliga anslag, som Riksdagen på vinst och förlust beviljat för afdikning af mossar utan att fullt klart inse, hvad detta innebär.

Herr greve och talman, mig förefaller det, som om det skulle vara i hög grad önskvärdt att få denna undersökning till stånd, och för min del ber jag att få tillstyrka Kungl. Maj:ts proposition i den föredragna punkten.

Herr Berg, Lars: I likhet med alla föregående talare är också jag öfvertygad om önskvärdheten af att en undersökning i tvistefrågan i afseende på frostfenomenet i förhållande till afdikningen verkställes. Men hufvudsaken, innan man besluter sig i afseende på denna undersökning och innan man besluter sig för sättet, på hvilket den bör utföras, är dock ytterst frågan: är det ett faktum, att genom afdikning af sumpmarker beredes mindre frostländighet på platsen och i närheten? Eller är detta tvifvelaktigt? Vet man ingenting om det? Det vore ju högst egenomligt, om vi, som hafva många hundra års odlingshistoria i vårt land och mer än ett par seklers historia äfven i den landsdel, öfre Norrland, som det här närmast gäller, om vi icke skulle kunnat utforska och fått klart för oss, huru det förnaller sig i verkligheten med den saken. Och i det fallet ber jag få säga, i olikhet med den ärade talaren förut, att jag aldrig träffat någon norrlänning, som icke af egen och förfädernas erfarenhet hållit det såsom det klaraste faktum, att afdikning är det enda, det enda relativt verksamma medlet mot denna fara för vår

Anslag för undersökning angående afdiknings inverkan till minskande af frostländigheten.

(Forts.)

Anslag för undersökning angående vfdiknings inverkan till minskande af frostländigheten.

(Forts.)

jords kultur. Det är fulltygadt af fackmän, officiellt och enskildt, i alla tider och något tvifvel härom har från vetenskapsens sida förut icke afhörts eller påfunnits så länge, jag har studerat frågan. Och det är jämväl intygadt, såsom jag nyss antydde, af Norrlands hela odlingshistoria. Om det icke vore så sent på natten, skulle jag beröra denna något vidlyftigare, men jag måste vara kort och skall skona herrarne. Jag vill endast säga det att, med afseende på Norrlands odling, oberäknadt landet strax inom kustområdet och vid de stora flodmynningarne, klimatet hänvisade den första odlaren att slå sig ned på topparne af höjderna, på ryggarne af åsarne, således på den mest olämpliga marken för odling, den mest karga, stenfyllda marken, därför att ingenting kunde mogna i de djupa dalarne och på sluttningarna. Så fort han fick upp sin första svedja, sådde han råg och korn och inhöstade och bärgade i åtminstone öfvervägande antalet fall en knapp äring, som dock födde honom. Han försökte sedan att efter en eller ett par generationer utsträcka sin odling nedåt sluttningen eller ända ned i dalen, men frosten slog honom tillbaka. Af talrika märken efter sådana odlingar se vi än i dag, huru länge och förgäfvos våra fäder kämpat mot detta onda, ända tills de kunde börja mera planmässig afdikning i större skala. Man fann då, såsom jag nyss sade, häri ett medel, och att detta är det relativt mest verksamma. Detta är historiens, seklernas klara bevis för att afdikningen minskar frostländigheten i omgifningen. Man skulle kunna åberopa långt flera, och jag skall nämna ett. De stora förhärjelserna af frosten, de hafva också sin för afdikningen bevisande historia. I början af förra århundradet omfattade dessa ganska tätt på hvarandra följande, allmänna förhärjelser hela provinser och till och med hela Norrland på samma år. Men så fort afdikningarna började allmänt utföras i stor omfattning, blefvo dessa förhärjelser skillda af större tidsrum, af många år, och på de sista decennierna efter den stora förhärjelsen 1867, som var slutet på en serie af frostår, inträdde ingen förhärjande frost egentligen förrän år 1892, och den räknades ändå icke till de värsta, utan det dröjde ända till år 1902 års nödår. Det var således 25 à 35 år mellan dessa stora nödår. Och denna frostfria mellantid inträffade först, sedan utdikningen börjat omfatta hela landsdelen. Äfven beträffande växtgränsens förflyttning för en hel del kulturväxter har man ansett sig kunna visa, att äfven den följer dikningen i spåren. Den har ständigt flyttat sig norr ut med denna.

Hvad nu vetenskapens tvekan rörande frosten och afdikningen beträffar, så synes det mig vara Riksdagens plikt, icke att blindt böja sig för de höga, vidtberömda namnen, för hvilka jag djupt bugar mig enskildt, utan att, då det gäller att besluta rörande fäderneslandets uppodling och kultur, endast fästa sin uppmärksamhet vid hvad som gagnar fäderneslandet enligt pröfvad er-

farenhet. Men man bör härvid också erinra sig hurusom vetenskapen ofta tagit fel och särskildt i denna fråga ändrat sin teori, och sina hypoteser angående frost- och isfenomenet. När jag studerade fysik och tog examen, förkunnade t. ex. vetenskapen, att isbildning skedde på ytan med successiv afkylning af vattenlagren o. s. v. i direkt strid mot gemene mans erfarenhet. Lot-sar, fiskare, flottkarlar och forsmän förklarade nämligen saken på motsatt sätt. De hade iakttagit, att det lugnaste, klaraste vattnet ofta vid vanlig köldgrad hastigt öfvertäcktes med iskristaller och is som flöt upp. I rinnande vatten behöfde man bara stöta i botten med en stake så lösgjorde sig isbitar som hastigt betäckte floden. En stor svensk vetenskapsman tog också upp denna fråga och vann, påstås det, europeisk ryktbarhet med sin lösning af hypotesen, hvilken visade, att vetenskapen hade haft orätt och menige man, hvilkens näring och lif det gällde och hvilkens observationsförmåga däraf varit spänd till det yttersta, haft rätt. Under min tjänstgöring i ungdomen iakttog äfven jag detta fenomen, att isbildning i vattnet sker på botten, där det är salt eller i rörelse, och det var med en viss lättnad och löje som jag emottog prof. Edlunds nya isbildningsteori, som så diametralt stred mot vetenskapens förra lärdomar och min då nya examensvisdom om isbildningen i vattnet. Äfven i nu omstridda spörsmål i fråga om frost- och isbildningen på kulturväxterna invid frosthärdar på land är jag viss om, att allmänheten skall få rätt och de tviflande vetenskapsmännen orätt. Under sådana förhållanden och för att förhjälpa dem att bevisa detta, är jag mycket villig att förorda detta undersökningsanslags beviljande men med villkor, att anslaget anvisas under en sann rubrik; det vill säga icke för att *undersöka*, såsom här föreslagits, *huruvida afdikning inverkar till minskande af frostilländigheten*, ty det är ett faktum, som vi känna förut, utan till undersökningar för att förklara detta kända fenomenens verkningar och orsaker. Men vidare bör det fordras som vilkor, för att man skall komma till ett godt resultat, att undersökningskommissionen icke sammansättes uteslutande af vetenskapsmän med blott en enda jordbrukare. Man måste insätta flera jordbrukare från det land, som hem-sökes af frosten, män som hafva eget intresse samt egen och fädrens samlade erfarenhet för att rätt lösa frågan. Jag anser mig slutligen böra nämna ännu ett villkor, att när man i denna kommission bör samla den praktiska sakkunskapen, bör man icke heller förbigå väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och landtbruksstyrelsen utan i kommissionen insätta äfven en ledamot från hvardera af dessa styrelser. Men då nu icke något förslag i dessa afsenden föreligger, kan jag icke annat än instämma i utskottets förslag. Det är ju lätt att ett annat år komma åter med ett nytt i antydd riktning, ty alla som dela min åsigt kunna aldrig bifalla det nu föreliggande förslaget och

Anslag för undersökning angående afdiknings inverkan till minskande af frostilländigheten.

(Forts.)

Anslag för
undersökning
angående af-
diknings in-
verkan till
minskande af
frostländig-
heten.

(Forts.)

därigenom låta tvinga sig till erkännande, att de icke veta hur det förhåller sig med afdikningarnas verkningar. Det vore från vår synpunkt att tvingas till osanning och hyckleri och det kan ingen fordra af oss.

Herr Odelberg, Theodor: Det förvånar mig att herr Wijkander, som deltog i detta ärendes behandling i statsutskottet, då icke tolkade innebörden af professor Hambergs förslag om huru dessa undersökningar skulle verkställas. Hade han det gjort, skulle kanske många flera varit med därom. Men jag vädjar till herrarne, huruvida denna tolkning är riktig. Herrarne behagade kanske själfva läsa hvad professor Hamberg yttrat på sid. 430 och 431. Jag kände icke igen något af hvad herr Wijkander sade. Jag tror, att det är klokast att dröja, till dess vi få se ett förslag framställt i en kungl. proposition i öfverensstämmelse med hvad herr Wijkander yttrat. Till dess ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag. Vi gifva oss annars in på kostnader, som vi icke kunna öfverskåda.

Herr statsrådet Petersson, Alfred: Jag anser mig i alla fall, trots tiden är långt framskriden och många hafva talat i frågan, böra säga några ord.

Jag skall icke alls söka bevisa, om afdikning i och för sig minskar frostländigheten eller icke. Jag konstaterar endast faktum, att olika uppfattning råder i den frågan. Det har också utskottet här i sin motivering sagt. Vetenskapsmännen hafva sagt en sak, och andra vädja till praktikens män och erfarenheten. Just därför att jag vet, att så är fallet, att praktikens män hafva en annan uppfattning i detta afseende än vetenskapsmännen, har jag ansett synnerligen önskvärdt, att en undersökning i frågan kommer till stånd för att sprida klarhet och ljus i en sak, som för närvarande är dunkel. Och det lär icke hjälpa, om man här håller kortare eller längre föredrag för att visa, att afdikningen har minskat frostländigheten. Det lär icke heller hjälpa, äfven om kammaren med större eller mindre majoritet afslår detta förslag. Denna fråga står i alla fall olöst, och vi lefva kvar i denna oklarhet.

Herr Odelderg, som senast hade ordet, sade i sitt första anförande, att han icke skulle hafva något emot själfva saken, undersökningen, men sättet för densamma ansåg han icke lämpligt. Det synes mig, som om herr Odelberg hade större misstroende till att lämna 7,000 kronor — eller här 13,000 kronor, när man tager hvad som skulle behöfas för den närmaste tiden — ett större misstroende till möjligheten för Kungl. Maj:t att använda den på ett klokt och förståndigt sätt, än som han med sin långa erfarenhet på detta område hade skäl att göra,

ty jag tror, att han löst mycket kinkigare frågor än denna, nämligen ordnandet af en undersökning.

Här har talats om kommissionen, och att man har velat placera där en hel hop folk, jordbrukare, meteorologer, geologer o. s. v. Men en senare talare, herr Berg, han ville hafva många fler landbrukare i kommissionen, emedan en så planlagd undersökning därigenom skulle tillvinna sig åtminstone hans förtroende. Det är just denna fråga, man stått inför. Man har vetat att, för att undersökningen skulle mottagas med förtroende, var det nödvändigt, att planläggningen och själfva ledningen af densamma lades i händerna icke på en person utan på flera personer, representerande olika uppfattningar och med olika intressen. Denna kommission skulle för öfrigt icke blifva någon stor apparat, icke heller vore det meningen att den som sådan skulle vara aflönad. Nu har man hänvisat oss till meteorologiska centralanstalten och sagt, att denna skulle kunna utföra ifrågavarande undersökningar. Jag kan förklara för kammaren att, efter hvad jag inhämtat, chefen för denna anstalt bestämdt säger ifrån att han icke, med de medel han har till sitt föfogande, kan göra det. Han har tvänne assistenter, men dessa äro fullständigt upptagna af annat arbete för anstalten; ville man anvisa medel till aflöning för andra personer skulle han kunna utföra saken.

Hade utskottet varit välvilligt stämd för denna sak, borde utskottet i sin motivering hafva sagt, hvad utskottet ville i afseende på själfva planläggningen af undersökningen, om den skulle göras så eller så, men det har nu icke skett, och jag kan därför icke draga annan slutsats, än att utskottets majoritet icke velat undersökningen, icke velat själfva saken. Emellertid vågar jag hemställa till herrarne att bevilja detta lilla anslag. Jag tror, att det skall bidraga till klargörande af en fråga, som har större betydelse, större räckvidd än man kanske för ögonblicket tänkt på. Frostfenomenet är en af jordbrukets allra svåraste fiender, och man kan tänka sig, man har rätt att tänka, att om undersökningar sättes i gång för att lösa detta nu oklara problem, de kunna gifva uppslag, som äro af värde för att finna, hur man med framgång skall bekämpa detta frostfenomen, som gör så mycken skada. Jag hoppas därför att kammaren skall bevilja detta lilla anslag.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle afslå utskottets hemställan och bifalla Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner jämlikt dessa

Anslag för undersökning angående afdiknings inverkan till minskande af frostländigheten.

(Forts.)

yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till Kungl. Maj:ts framställning vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i punkten 64 mom. d) af sitt utlåtande n:o 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan och bifalles Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 59;

Nej — 43.

Mom. e).

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 65—72.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 73.

Lades till handlingarna.

Lagförslag om äktenskaps ingående. Föredrogs ånyo lagutskottets den 18 och 20 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 30, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om äktenskaps ingående, dels ock inom Riksdagen i ämnet väckta motioner.

Genom en den 31 december 1907 dagtecknad proposition n:o 2, hvilken af båda kamrarna blifvit till lagutskottet hänvisad, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda utdrag af i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga ett i propositionen framlagdt förslag till lag om äktenskaps ingående.

I sammanhang med ifrågavarande kungl. proposition hade utskottet därjämte till behandling förehaft bland annat följande i anledning af densamma inom Andra Kammaren afgifna och till utskottet hänvisade motioner, nämligen: n:o 214 af herr *Per Pehrsson* i Österby, uti hvilken motion herrar *K. H. Gez. von Schéele*, *Sam. Söderberg*, *Axel Lundblad*, *Gottfr. Thavenius*, *S. J. Enander*, *C. E. Johansson* i Rönna, *Joh. Ström*, *Alfred Fornander*, *J. A. Jonsson*, *O. W. Redelius*, friherre *Joseph Hermelin*, *John Erlansson*, *E. Sundin*, *Carl Sehlin*, *O. Alfr. Berg*, *J. E. Ericsson*, *Alfr. Jonsson*, *P. Zimdahl*, *Hugo Sandén*, *Carl Gustafsson*, *W. Bengtsson* i Häradsköp, *L. P. Mallmin*, *J. G. Hazén*, *E. Räf*, *Edvard Wavrinsky*, *Joh. Nydal*, *A. P. Risberg*, *Aug. Larsson*, *J. Hellgren*, *C. A. Danielsson*, *C. G. Saedén*, *David Pettersson*, *Per N:son Bosson*, *Ol. Olsson* i See, *Robert Johansson* och *Karl Karlsson* i Mo instämt, n:o 218 af herr *Robert Johansson*, n:o 219 af herr *J. J. Byström* och n:o 225 af herr *C. Lindhagen*.

Lagförslag
om äktenskaps
ingående.
(Forts.)

I motionen n:o 214 hade herr *Pehrsson* i Österby hemställt, att Riksdagen måtte för sin del besluta att till det i kungl. propositionen n:o 2 framställda förslaget till lag om äktenskaps ingående göra det tillägg, att präst icke må mot sin vägran kunna åläggas att förrätta vigsel af fränskild person, medan ännu den förra fränskilda kontrahenten lefver.

Herr *R. Johansson* hade i motionen n:o 218 hemställt, det Riksdagen för sin del måtte besluta, att i § 2 af Kungl. Maj:ts förslag till lag om äktenskaps ingående dels ordet »magistraten» måtte utbytas mot magistratens »ordförande» och dels sista delen från och med ordet »protokoll» måtte erhålla följande lydelse: — — — »protokoll, hvars riktighet af vittnen bestyrkes».

I den af herr *Byström* afgifna motionen n:o 219 hade föreslagits, att Riksdagen ville besluta den förändringen i Kungl. Maj:ts proposition n:o 2 om äktenskaps ingående, att §§ 1 och 2 finge följande lydelse:

1 §.

Vilja medlemmar af svenska kyrkan här i riket med hvarandra ingå äktenskap, och har såväl mannen som kvinnan inom kyrkan begått Herrens nattvard eller af präst inom kyrkan åtnjutit konfirmationsundervisning och af denne funnits beredd att, efter undergången konfirmation, få tillträde till nattvarden, må äktenskapet avslutas inför borgerlig myndighet eller med kyrklig vigsel.

Äktenskap emellan dem, hvilka bägge tillhöra samma främmande trossamfund med sådant prästerskap, att Konungen funnit

*Lagförslag
om äktenskaps
ingående.
(Forts.)*

åt detsamma kunna anförtros att vigsel med laga verkan förrätta och förty rättighet därtill medgifvit, må likaledes afslutas inför borgerlig myndighet eller med vigsel efter samfundets kyrkobruk. I öfriga fall skall äktenskap här i riket afslutas inför borgerlig myndighet.

2 §.

Borgerlig myndighet, inför hvilken äktenskap må afslutas, är i stad magistrat och på landet kronofogde.

Äktenskap inför borgerlig myndighet skall afslutas i släktingars eller andra vittnens närvaro. Myndighet affordre mannen och kvinnan deras frivilliga ja och samtycke och förklare dem därpå för äkta makar. Hvad sålunda förekommit skall upptagas i särskildt, öfver sådana ärenden fördt protokoll; och varde, där äktenskapet är ingånget inför kronofogde, protokollet af vittnen bestyrkt.

Slutligen hade herr Lindhagen i motionen n:o 225 hemställt, att Riksdagen måtte besluta, att i 2 § af förslaget till lag om äktenskaps afslutande ordet »magistraten» utbytes mot »magistratens ordförande eller annan lagfaren medlem af magistraten».

Utskottet hade på andragna skäl hemställt, att Riksdagen, under förklarande att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke kunnat i oförändradt skick antagas, ville i anledning af berörda proposition samt herr P. Pehrssons i Österby motion, n:o 214, herr R. Johanssons motion, n:o 218, herr J. J. Byströms motion, n:o 219, och herr C. Lindhagens motion, n:o 225, för sin del antaga förslag till lag om äktenskaps ingående, så lydande som utskottets utlåtande utvisade.

Vid utlåtandet hade reservationer afgifvits af herrar *Trygger*, *Rudebeck* och *Ridderbjelke*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte af Riksdagen godkännas, dock med den ändring i 2 §, att borgerligt äktenskap i stad finge ingås ej blott inför magistraten, utan äfven inför lagfaren ledamot af magistraten, samt

herrar af *Ekenstam*, *Lilliesköld*, *Fahlén* och *Lindhagen*, hvilka ansett, att herr Pehrssons i Österby motion, n:o 214, icke bort föranleda utskottet att förorda något tillägg till 3 § i den kungl. propositionen.

På framställning af herr talmannen beslöts, att förevarande utlåtande skulle till afgörande företagas sålunda, att först föredroges paragrafvis utskottets däri framlagda förslag till lag med slutmeningen, ingressen och rubriken sist samt därefter utskottets

i utlåtandet gjorda hemställan, äfvensom att vid behandlingen af 1 § öfverläggningen finge omfatta förslaget i dess helhet.

*Lagförslag
om äktenskaps
ingående.
(Forts.)*

Utskottets förslag till lag om äktenskaps ingående.

1 §.

För denna paragraf hade utskottet förslagit följande lydelse:

Vilja medlemmar af svenska kyrkan här i riket med hvarandra ingå äktenskap, och har såväl mannen som kvinnan inom kyrkan begått Herrens nattvard eller af präst inom kyrkan åtnjutit konfirmationsundervisning och af denne funnits beredd att, efter undergången konfirmation, få tillträde till nattvarden, må äktenskapet afslutas inför borgerlig myndighet eller med vigsel.

Samma lag vare, där äktenskap skall ingås emellan dem, hvilka bägge tillhöra samma främmande trossamfund med sådant prästerskap, att Konungen funnit åt detsamma kunna anförtros att vigsel med laga verkan förrätta och förty rättighet därtill medgifvit.

I öfriga fall skall äktenskap här i riket afslutas inför borgerlig myndighet.

Herr statsrådet Petersson, Albert: Utskottet har i denna paragraf vidtagit en ändring, hvarigenom den vigselbehörighet, som för närvarande tillkommer präster inom främmande trossamfund bibehålles. Kungl. Maj:t har, såsom motiveringen visar, haft samma fråga under öfvervägande, men stannat för att sagda vigselbehörighet borde upphöra. Det skäl, som legat till grund härför och som finnes angifvet i motiveringen, är att svenska statsmakterna icke borde fränhända sig rätten att bestämma formen för ingående af äktenskap då fråga är om främmande trosbekännare. Utskottet har härmed väsentligen åberopat, att några praktiska olägenheter af hittills gällande ordning icke hafva uppstått. Den principiella anmärkningen står emellertid kvar, och jag anser mig böra något närmare gå in på denna fråga.

I afseende å formen för äktenskap gäller att denna för närvarande bestämmes, såvidt angår det borgerliga äktenskapet, i civil lag och, såvidt det angår statskyrklig vigsel, i handboken för svenska kyrkan, hvilken fastställles af Konungen. Hvad däremot angår formen för de äktenskap, som ingås inför främmande trossamfunds prästerskap hafva icke statsmakterna någon bestämmanderätt. Staten har således ingen garanti för, att i dessa former ingå de moment, som enligt svensk rättsuppfattning äro väsentliga, för ett äktenskaps afslutande. Det ligger naturligtvis i Konungens makt, att, om han skulle finna främmande trosbekännares prästerskap missbruka sin vigselbehörighet, upphäva den rätt som nu tillkommer dem. Därigenom förekommer man möjligen olägenheterna för framtiden, men de oegentligheter, som då möjligen kunna hafva förekommit, stå ej att ändra.

Enligt vår rättsuppfattning bör en giltig form för äkten-

Lagförslag
om äktenskaps
ingående.
(Forts.)

skapets afslutande innehålla 3 moment: 1: att nupturienterna personligen och samtidigt äro närvarande; 2: ett äktenskapsaftal, hvarigenom de frivilligt och utan villkor taga hvarandra till äkta; 3: giftermålsförrättarens stadsfästade af detta aftal. Det torde också vara allmänt antaget, att dessa 3 moment äro nödvändiga, så att, om något af dem brister, äktenskapsaftalet är ogiltigt, detta åtminstone såvidt det rör det borgerliga och det statskyrkliga äktenskapet.

För närvarande är prästerskapet inom följande sex främmande trossamfund vigselberättigadt; nämligen metodist-episkopala kyrkan, Nya kyrkans äldsta församling, Nya Jerusalems eller Nya kyrkans svenska församling i Stockholm, romersk-katolska, fransk-reformerta och engelsk-episkopala kyrkornas härvarande församlingar. Därjämte har af gammalt mosaiska församlingens föreståndare ansetts berättigad att avsluta vigsel efter mosaisk ritus. Något särskildt bemyndigande för honom har dock, såvidt jag vet, icke blifvit gifvet. Man har velat undersöka, huru dessa samfunds vigselritualer ställa sig till de fordringar på ett giltigt äktenskapsaftal, som jag förut angifvit, och i sådant syfte infortrat yttranden från föreståndarne för de särskilda församlingarna. Här af framgår, att de 3 moment, jag nyss nämt, finnas i vigselformulären för metodist-episkopala, romersk-katolska, fransk-reformerta och engelsk-episkopala kyrkornas härvarande församlingar äfvensom i Nya Jerusalems eller Nya kyrkans svenska församling. Däremot har pastor i Nya kyrkans äldsta församling förklarad, att i detta samfunds vigselritual ingår intet af de 3 momenten. Men vigselritualen är så affattad säger han, att den *förutsätter* nupturienternas personliga och samtida närvaro äfvensom deras ömsesidiga önskan att ingå äktenskap och att genom vigselakt få detta bekräftadt. Hvad angår vigsel inom mosaiska församlingen i Stockholm, användes där en ritual, i hvilken förberörda 3 moment ingå, men i det af rabbinen afgifna yttrandet framhålles tillika, att sådan vigsel, ehuru bruklig, dock icke är oundgänglig för afslutande af äktenskap, utan att enligt gammal, allmänt gällande ritus till ett giltigt äktenskap, endast fordras, att brudgummen sätter en ring på brudens finger, under uttalande af orden: med denna ring skall du vara vigd vid mig enligt Moses och Israels lag. Det öfriga, säger rabbinen, har tillkommit för att gifva vigseln den högtidliga prägel, den har i de länder, hvilkas undersåtar våra trosförvanter äro.

I frågan om det sätt hvar på vigselritualen bestämmes i de särskilda dissenterförsamlingarna, och om hvem som fastställer densamma kan meddelas, att för romersk-katolska kyrkan ändring i ritualen endast kan företagas af katolska kyrkans öfverhufvud, påfven, på förslag af congregatio rituum i Rom. För Nya kyrkans svenska församling gäller enligt församlingsordningen, att

ändringar i vigselritualen i viss stadgad ordning beslutas af generalförsamlingen. Af de svar, som ingått från fransk-reformerta och engelsk-episkopala församlingarnas föreståndare framgår, att den använda vigselritualen är densamma, som begagnas i reformerta kyrkan i Frankrike och i den engelska statskyrkan, och att sådana ändringar, som varda vidtagna i dessa moderskyrkors ritus, utan vidare blifva omedelbart gällande här i de svenska församlingarna.

*Lagförslag
om äktenskaps
ingående.
(Forts.)*

De förhållanden jag nu redogjort för, synas mig näppeligen kunna anses såsom tillfredsställande. Med all rätt omgärdas äktenskapets afslutande med högtidliga och bestämda former. Rättsverkningarna äro mycket vidtgående, och hvad som kan göras för att undanröja tvekan, om ett giltigt äktenskap föreligger eller icke, bör gifvetvis icke underlåtas. Det synes mig då icke vara lämpligt, att staten inom den del af området, som afser giftermål mellan främmande trosbekännare, afstår från bestämmanderätten öfver formen och öfverlämnar den till främmande, delvis utländska myndigheter eller, såsom förhållandet är i ett fall, till majoriteten på ett församlingsmöte. Det må vara sant som utskottet säger, att några olägenheter praktiskt icke hafva framträd: sedan ett äktenskap mellan dissenters tillkommit, enligt deras ritual, betraktas det ju såsom giltigt. Men denna omständighet utesluter icke, att förvecklingar kunna uppstå. I ett hänseende finnes det en våda. Om det nämligen föreligger en brist i formen vid äktenskapets afslutande och frågan härom skulle dragas under domstols behandling, komme det för domstolen att möta svårigheter att bedöma, huruvida bristen varit väsentlig eller icke. På besvarande af denna fråga beror återigen, om äktenskapet skall vara giltigt eller om det är att anse såsom en nullitet. Det förefaller mig, som om lagstiftaren hvarken bör eller får underlåta att så långt han kan, förekomma en sådan eventualitet.

Afven ur en annan synpunkt synes mig det föreslagna tillägget gifva anledning till anmärkning. Det lär er knappast vara riktigt, att en ämbetsåtgärd, som skall hafva civilrättslig verkan, anförtros åt funktionärer, öfver hvilkas tillsättande staten icke har vare sig medelbart eller omedelbart något inflytande. Jag vill i detta fall göra en erinran. Såsom känt är, är enligt dissenterlagen främmande trosbekännares präst underkastad ansvar, om han viger dem, hvilkas äktenskap måste för laga hinder återgå, eller om han viger utan att lysning försiggått. Denna lag är icke tillämplig på mosaiska trosbekännare. Om således en mosaisk religionslärare gör sig skyldig till en sådan handling, kan han icke enligt svensk lag underkastas straff. Skall alltså en mosaisk trossamfundets präst, såsom utskottet uttalar, tillerkännas behörighet att förrätta vigsel, i likhet med andra dissenters prästerskap, så bör åtminstone den nu påpekade oegentligheten rättas och

Lagförslag om äktenskaps ingående. han underkastas det ansvar, som gäller för andra giftermålsför-
rättare.

(Forts.)

Utskottet anmärker mot Kungl. Maj:ts förslag, att därigenom skulle tillskapas en konfessionell olikställighet; och uttalar vidare, att visserligen ett afskaffande af vigselbehörigheten »ingalunda innebär något angrepp på de främmande samfundens religiösa frihet, då det står dem öppet att anordna en efterföljande religiös akt, men då man under en afsevärd tid framåt torde böra räkna med att det öfvervägande flertalet af dem, som ärna ingå äktenskap, hellre vilja gifva religionens helgd åt sitt förbund genom att besegla dess stiftande medelst vigsel än afsluta det inför borgerlig myndighet, synes utskottet borttagandet af rätten till vigsel för medlemmar af ifrågavarande samfund vara för känslan något sårande». I afseende på detta tillåter jag mig erinra, att rätt till kyrklig vigsel såsom erkänd giftermålsform genom det föreliggande lagförslaget, äfven sådant utskottet formulerat det, frantagits åtskilliga andra svenska medborgare, som för närvarande hafva den. Så fort de två kontrahenterna tillhöra olika kyrkosamfund, skall nämligen alltid äktenskap afslutas genom civil myndighet. Det synes mig vidare, att de skäl utskottet anfört i fråga om dissenters, tillhörande samma trossamfund, lika mycket gälla i afseende å dissenters, tillhörande olika trossamfund, hvilka för närvarande hafva rätt till kyrkovigsel, men hädanefter hänvisas till civiläktenskap. Den konfessionella olikhet, som utskottet talar om, torde i alla fall vara mera skenbar än verklig. Då civiläktenskapet nu införes såsom en för alla svenska medborgare lika öppen giftermålsform, följer däraf, att den också blir den principiella. Att för statskyrkans medlemmar fakultativt medgifvits vigsel, beror väsentligen på svårigheten, att icke säga omöjligheten att under närvarande förhållanden ordna så, att tillgång finnes till borgerlig vigselförrättare af den beskaffenhet, att åt honom kan anförtros denna förrättning och den registreringsskyldighet, som gärna bör med densamma sammanknytas. Med det civila äktenskapets införande följer ock erkännande af grundsatsen, att det är borgerlig lagstiftning, som fastställer villkoren och formerna för äktenskapet och som öfvervakar, att de sålunda antagna grundsatserna också genomföras. Ur denna synpunkt är dissenters vigselbehörighet en oegentlighet, och det skulle vara ett lämpligt tillfälle att nu undanröja denna. Så länge annan giltig äktenskapsform icke fanns än den kyrkliga vigseln — jag fränser de speciella undantagsfall där borgerlig vigsel var stadgad —, var dissenters ifrågavarande ställning naturlig och befogad, men den är det icke vidare sedan öfver hela linjen civilt äktenskap blifvit tillåtet.

Jag behöfver icke upprepa, att i detta naturligtvis icke ligger någon som helst inblandning i dissenters religiösa förhållanden eller något slags störande af deras känslor. Den religiösa akten

komme gifvetvis att af dem fortfarande användas vid sidan af den borgerliga.

Jag har med detta endast velat närmare klargöra de synpunkter, ur hvilka jag har sett denna fråga, då jag såsom föredragande tillstyrkt det förslag, hvilket blifvit framlagdt för Riksdagen; jag tillåter mig att tillägga, att den af lagutskottet vidtagna förändringen enligt min uppfattning icke är någon förbättring. Å andra sidan bör jag äfven uttala, att ändringen icke torde vara af den väsentliga innebörd, att den bör föranleda lagens fall, i händelse den skulle af Riksdagen antagas.

Herr af Ekenstam: Efter den förklaring, som herr statsrådet i slutet af sitt anförande afgifvit, torde jag kanske kunna fatta mig ganska kort.

Då lagutskottets flertal föreslog, att Riksdagen borde tillmötesgå den framställning, som gjorts af dissenters, att få behålla den rätt, som hittills varit dem medgifven, att genom eget prästerskap erhålla vigsel, ansåg utskottet, att det därvid blott följde en gammal regel, som jag ungefärligen skulle vilja formulera så, att då en rättighet en gång är någon lämnad, och det visat sig att denna rättighet ej blifvit missbrukad, ej kränkt någons rätt och ej åstadkommit någon oordning i samhället, borde det föreligga ytterst viktiga andra skäl för att en dylik rättighet skulle honom fräntagas. Nu har genom kungl. förordningen den 31 oktober 1873 en sådan rättighet blifvit lämnad dessa främmande trosbekännare, att, sedan Kungl. Maj:t pröfvat behörigheten hos dem, hvilka öfver hufvud taget kunna komma i fråga att vara vigselförrättare, dessa få på sätt, som inom deras trossamfund kan vara öfligt, afsluta vigsel. Utöfvandet af denna rättighet har, som sagdt, icke på något sätt ledt till oordningar, ej heller någon annans rätt därpå blifvit kränkt, och detta har icke heller från statsrådsbanken påståtts. Men det skäl, som dock anförts för att man nu skulle indraga denna rättighet, har varit, att det vore en oegentlighet, att, såsom förslaget nu är formuleradt, staten icke skulle hafva full garanti för att icke de personer, hvilka här skulle vara vigselförrättare, utöfva denna rättighet på sådant sätt och i den ordning, att staten icke vore säker på att de ingångna äktenskapen vore giltiga inför svensk lag. Jag ber då få erinra om, att den garanti, som i allmänhet finnes, vare sig nu äktenskap ingås efter svensk statskyrklig ritual eller efter borgerlig ritual eller på sätt hittills ägt rum efter främmande trosbekännares ritual, ligger gifvetvis i lysningen. Vid lysningens uttagande pröfvas, huruvida hinder för äktenskapet må finnas, och inställa sig i detta syfte ett par kontrahenter med klart lysningsbetyg hos en svensk präst, lærer denne hafva mycket svårt att vägra dem vigsel. Nu kommer därtill, att, såsom jag nyss nämnde, Kungl. Maj:t har rättighet att pröfva den ställ-

*Lagförslag
om äktenskaps
ingående.
(Forts.)*

Lagförslag
om äktenskaps
ingående.
(Forts.)

ning, som föreståndaren för det främmande trossamfundet innehar, och huruvida åt honom kan anförtros den uppgiften att vara vigselförrättare. Under sådana förhållanden och då lysning äfven för dem och just inom svenska statskyrkan alltjämt är nödvändig, tror jag, att häri ligger en ganska god garanti för att också de äktenskap, som på detta sätt ingås, fortfarande skola vara i öfverensstämmelse med statens ordning. Icke heller är det någonsin visadt, åtminstone har sådant ej försports inom utskottet, att något dylikt äktenskap varit på annat sätt tillkommet än som vederbort.

Otvifvelaktigt är det så, att det steg, som här af Kungl. Maj:t tagits, syftar åt det obligatoriska civiläktenskapet, och om den saken är nog icke värdt att nu vidare språka. Men däremot vill jag erinra, att anledningen till att den framkomna lagen utarbetats och blifvit framlagd har helt enkelt varit den, att Riksdagen själf ifrågasatt, att ett *fakultativt* civiläktenskap måtte införas. Nu ha vi egentligen fått något mera än hvad vi begärt, men skola vi då nödvändigt behöfva taga detta därför, att den af utskottet föreslagna bestämmelsen i fråga förmenas innebära en oegentlighet, då man ej kunnat påvisa någon olägenhet däraf.

Slutligen och utan att vidare utbreda mig i saken vill jag blott nämna, att de personer, som skulle drabbas af det tvånget att se sina äktenskapsförbindelser slutna inför civil myndighet och hvilka tillhöra främmande trossamfund, skulle helt visst känna detta tvång vida svårare än åtskilliga af dem, som stå kvar inom statskyrkan. Kan det vara rätt och kan det vara billigt att mot hederliga, samvetsgranna och samvetsömma personer öfva sådant tvång? Jag tror det icke och jag anhåller på nu anförda skäl att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Heüman: Det hufvudsakligaste motivet för detta lagförslag är väl att främja samvetsfriheten åt svenska medborgare i en punkt, som visat sig för många medföra samvetsbetänkligheter. Många äro de, som funnit det för sina samveten besvärande att låta öfver sig läsa vigselritualen, då de icke på något sätt kunna känna öfverensstämmelse mellan denna och sin egen öfvertygelse. Därför har också kyrkomötet stödt sin anmälan om detta lagförslag just därpå, att man borde tillmötesgå ett sådant samvetsfrihetens kraf genom att införa ett fakultativt civiläktenskap. Men då kan det väl icke vara för lagstiftningen förmånligt att, när man aflyfter samvetstvånget från en klass af svenska medborgare, på sätt här i propositionen föreslagits lägga det på en annan klass, dessa många dissenters, som hittills haft rätt att af sin egen präst få sitt äktenskap genom vigsel bekräftadt och, såsom den föregående talaren visat, ej i någon måtto missbrukat denna rättighet. Herr justitieministerns anförande i denna punkt synes mig ramla på det, som af herr af Ekenstam an-

fördes, att nämligen kontrahenternas behörighet att ingå äktenskap prövas icke vid vigseln utan vid lysningens uttagande. Här finnes icke någon tillhörande vare sig mosaisk eller katolsk eller annat främmande trossamfund, som får vigsel af sin präst, utan att han företer lysningsattest från den svenska kyrkoförsamling, där han är skrifven. En mosaisk trosbekännare i Stockholm är alltid mantalsskrifven i en svensk kyrkoförsamling och han måste därifrån hafva lysningsattest, innan vigseln kan gå i verkställighet, således attest om att intet hinder för vigsel möter. Här har ju alltid staten att taga denna sin tjänsteman, prästen, som utfärdat lysningsattesten, för hufvudet, därest han icke behörigen pröfvat de omständigheter, hvilkas pröfning måste föregå vigseln. Således kan jag icke se, att det skulle ligga något skäl däruti, att staten skulle sakna garantier för pröfningen af vigseln, då detta alltid sker vid lysningens uttagande.

Herr statsrådet har vidare anført, att vigselritualen är hos många af dessa främmande trosbekännare, hvilka nu hafva vigsel åt sig anförtrödd, mindre tillfredsställande. Men, såvidt jag förstår, kan icke något främmande trossamfund erhålla rättighet att utöfva sin religion i Sverige utan tillåtelse af Kungl. Maj:t, och vid de tillfällen, då jag varit med om att uti konsistorium pröfva sådana remisser från Kungl. Maj:t, har alltid begärts yttrande beträffande den liturgiska ordning, i sammanhang med yttrande om den trosbekännelse, det främmande samfundet har för afsikt att följa. Det ligger således äfven i Kungl. Maj:ts befogenhet att pröfva jämväl den ritual, som detta främmande trossamfund tänker följa vid vigselns afslutande. Jag har inom min församling haft talrika tillfällen att följa dessa församlingars sätt att handhafva rättigheten att få förrätta vigsel med laga verkan, och jag har aldrig funnit något fall, då detta blifvit missbrukadt, men väl har jag utaf personers månhet om att få vigsel inom sitt samfund sett, hvilken stor betydelse detta har för dem. Då nu, såsom det framhållits, principen i den lagstiftning, som här föreligger, ju är att så långt som möjligt tillmötesgå personers samvetsfrihet, ber jag att få yrka bifall till lagutskottets utlåtande också i den nu föredragna punkten af 1 §.

Herr statsrådet Petersson, Albert: Med anledning af de tvenne sista talarnes yttranden finner jag mig föranlåten att tillägga några ord till hvad jag förut sagt.

Det har anmärkts, att kontrahenternas äktenskapsbehörighet prövas vid lysningen och ej vid vigseln samt att man nog kunde lita på att prästerskapet inom dissenterförsamlingarna kan utföra en sådan förrättning som vigsel. Det är dock icke i någon af dessa delar som jag uttalat betänkligheter, utan hvad jag angifvit såsom orsak till att dissenters vigselbehörighet borde upphöra är, att öfver sjålfva vigselformuläret råda icke de svenska

Lagförslag
om äktenskaps
ingående.
(Forts.)

myndigheterna. Det är godt och väl, att personers behörighet att med hvarandra få ingå äktenskap pröfvas af svenska myndigheter, men därtill bör också komma, att en vigselakt icke kan försiggå under sådana former, att enligt svensk rättsuppfattning därigenom ej grundläggas ett laggiltigt äktenskap, och att ett sålunda ingånget äktenskap kan bli en juridisk nullitet. I den delen kvarstår min anmärkning.

Nu tror jag visserligen, att Kungl. Maj:ts rätt att vägra vigselbehörighet eller att återtaga ett därtill lämnadt medgifvande skall kunna leda därhän, att ett så bristfälligt vigselformulär icke antages bland dissenters, men något slags *säkerhet* för att så sker har man i allt fall ändå icke.

Herr Heüman: Den uppfattningen är dock allmänt gängse, att när tvenne kontrahenter uttagit lysning, äfven om lysningen icke bekräftas med vigsel, så, om detta skulle dragas inför domstol, är det att anse såsom trolofning, så att domstol förklarar då dessa personer såsom äkta makar. Vi hafva många utslag från våra domstolar, som förklarar såsom äkta makar dem, hvilka icke med vigsel bekräftat sin uttagna lysning; och därför vågar jag också fortfarande påstå, att efter gängse uppfattning ligger själfva det väsentliga här i att lysning uttages. Jag tror också, att, när Kungl. Maj:t pröfvar främmande trosbekännares ritual, Kungl. Maj:t har i sin makt att göra de tillägg, som Kungl. Maj:t anser böra göras, för att denna ritual må blifva i öfverensstämmelse med hvad Kungl. Maj:t fordrar i afseende å villkoren för en laggiltig vigsel.

Efter härmed slutad öfverläggning godkändes den föreliggande paragrafen.

2 §.

Godkändes.

3 §.

Denna paragraf lydde i utskottets förslag sålunda:

Vigsel mellan medlemmar af svenska kyrkan förrättas af präst inom kyrkan i enlighet med föreskrifterna i den för kyrkan gällande handbok. De, som vilja ingå äktenskap, äga att till förrättande af vigsel välja den präst inom kyrkan, de själfva åstunda; dock att skyldighet att viga åligger allenast präst i församling, där mannen eller kvinnan har sitt hemvist. Är någondera fränskild make, vare präst ej skyldig förrätta vigsel, medan den, med hvilken det förra äktenskapet var ingånget ännu lefver.

Vigsel mellan medlemmar af främmande trossamfund skall efter samfundets kyrkbruk förrättas af präst inom samfundet.

Herr Trygger: För min del har jag hyst den uppfattningen, att Kungl. Maj:ts förslag är att föredraga framför utskottets, men jag har ej yttrat mig vid de föregående paragraferna, därför att äfven åtskilliga skäl kunnat anföras till stöd för utskottets mening. Men i denna punkt kommer utskottet med en förändring, som enligt min åsikt är en gifven försämring ej blott i afseende å denna fråga, men en försämring, som drager med sig vidtgående konsekvenser.

Enligt förslaget äro ju de myndigheter, som skola förrätta giftermål, dels den borgerliga myndigheten, magistraten, ledamot af magistraten och på landet kronofogden, och dels prästen inom statskyrkan eller inom de samfund, som hafva vigselberättigadt prästerskap. Magistraten är ovillkorligen skyldig att förrätta giftermål, när det begäres inom dess område, och detsamma gäller om kronofogde, att han inom tjänstgöringsdistriktet är pliktig företaga denna förrättning; det står uttryckligen i 2 §, att han har denna skyldighet äfven i det fall att man eller kvinna, som skall vigas, icke har sitt hemvist inom hans tjänstgöringsområde. Hvad prästen inom främmande trossamfund beträffar, har man där icke ifrågasatt annat än att, när medlemmar af detta samfund önska vigsel, prästen skulle förrätta denna. Med afseende å präst inom den svenska statskyrkan har Kungl. Maj:ts förslag den bestämmelse, att prästen skall vara berättigad viga hvem som helst, men att han är skyldig att viga kontrahenter, då antingen mannen eller kvinnan har sitt hemvist inom hans tjänstgöringsområde. Men från denna regel har utskottet i 3 § föreslagit ett undantag så lydande: »Är någondera fränskild make, vare präst ej skyldig förrätta vigsel, medan den, med hvilken det förra äktenskapet var ingånget, ännu lefver». Sålunda gör man här en modifikation i prästens ämbetsplikt, en modifikation i fråga om hvilken det helt och hållet blir beroende på honom själf, huruvida den skall inträda eller icke. Denna modifikation göres icke i kyrkans intresse, ty vore det så, att kyrkan hyste några betänkligheter för att viga fränskilda makar, ja då är det väl klart, att kyrkan skulle hafva fordrat att dessa fränskilda makar skulle hänvisas uteslutande till det borgerliga äktenskapet. Så snart däremot prästens samvete säger honom, att han icke bör viga fränskilda makar, är han berättigad att vägra och är sålunda berättigad att, när kontrahenterna komma till honom och anhålla att han ville utöfva sitt ämbete, stämpla dem såsom ovärdiga den kyrkliga vigseln, icke enligt kyrkans uppfattning men enligt hans egen uppfattning. Detta skulle han vara berättigad att göra, trots det att det är lagen själf, som tillstodder skillnad i äktenskap. Vår civillag medgifver äktenskapskillnad vid domstolarna, då giltig anledning till skillnaden förefinnes, och, mina herrar, i vissa fall är det rent af för den enskilde en plikt att skiljas. Detta oaktadt skulle en kyrkans präst

*Lagförslag
om äktenskaps
ingående.
(Forts.)*

*Lagförslag
om äktenskaps
ingående.
(Forts.)*

och statens ämbetsman hafva rätt att sätta sig öfver kyrkans och statens lagar, hafva rätt att vägra begärd vigsel. Hvilka konsekvenser skulle icke detta draga med sig, att en ämbetsman har rättighet att vägra fullgöra en ämbetsfunktion, när hans samvete bjuder honom att säga nej? Blifver då icke konsekvensen den, att icke blott andra ämbetsmän utan ännu mera den, som blott har något slags medborgerlig funktion, borde vara berättigad att säga nej, när hans samvete förbjuder honom att handla på ett visst sätt. Men tillåter väl vår lagstiftning något sådant? Den värnpliktige, hvars samvete förbjuder honom att göra militärtjänst och att försvara sitt fosterland, huru behandla vi honom? Vi behandla honom annorlunda och detta med rätta, vi böja hans motstånd. Ett vittne, hvars samvete förbjuder honom att aflägga vittnesed, huru blifver han behandlad? Vi sätta honom i fängelse, till dess han slutligen gifver vika. Är det då verkligen möjligt, att vi skulle vilja för en statens ämbetsman göra ett undantag, sådant som det nu ifrågasatta? Jag tror det icke och tror därför icke heller, att kammaren kan bifalla den förändring, som utskottet föreslagit i den föredragna paragrafen. Jag tillåter mig därför yrka, att orden: »Är någondera — — — ännu lefver» måtte ur paragrafen utgå.

Herr Petersson, Lorentz: Utskottets ärade ordförande har reserverat sig mot det framlagda förslaget i alla punkter (utom en enda obetydlig), där detsamma afviker från den kungl. propositionen, men han har nu under debatten nöjt sig med att göra anmärkning mot ett tillägg till 3:dje paragrafen, som föranledts af utskottets bifall till herr Pehrssons m. fl. motion. Jag skulle kunna hafva mycket att säga till bemötande af hvad herr Trygger yttrat, men jag skall försöka fatta mig kort, helst jag, som nogsamnt märkes, är besvärad af heshet.

Det har nyss talats om, att det här framför allt gällde att genom den nya lagen främja samvetsfriheten. Nåväl, hvarför ej då vilja låta samvetsfrihetens grundsats utsträckas till att äfven gälla prästen? Om kontrahenterna, som vilja ingå äktenskap, skola i samvetsfrihetens namn befrias från tvånget att underkasta sig kyrklig vigsel, borde väl också vigselförrättaren kunna befrias från skyldigheten att viga i sådana fall, då han icke utan sitt samvetes kränkande kan göra detta. Motionären har framhållit hvad som utgör grunden för dessa samvetsbetänkligheter hos en stor mängd af vårt lands präster. Det är vissa skriftens utsagor, som rent af, efter som ordalydelsen tyckes angifva, såsom äktenskapsbrott stämpla de förbindelser, som af frånskild ingås, då frånskilda maken ännu lefver. Herrarna ha måhända ej slagit upp och läst dessa skriftställen? Jag skall be att få återgifva ett enda: »Men jag säger eder: Hvilken som skiljer sin hustru från sig utom för hors skull, och gifter sig med en

annan, han gör hor, och den som tager en frånskild till hustru, han gör hor.» (Mt. 19: 9).

Nu vet jag väl, att det råder olika meningar äfven bland kyrkans män om dessa skriftställens innebörd och deras tillämplighet på den borgerliga sammanlefnaden. Och motionären liksom utskottet har icke heller den uppfattningen, att det i hvarje fall skulle strida mot kyrkans värdighet och god kyrklig ordning, om prästens medverkan till vigsel för frånskilda makar påkallas. (Det senaste kyrkomötet har ju såsom bekant till sin begäran om åtgärders vidtagande för införande af fakultativt civiläktenskap fogat en begäran, att »därvid sådana bestämmelser måtte blifva meddelade, att icke kyrkans medverkan till äktenskaps afslutande finge hos prästerskapet påkallas, där god kyrklig ordning och kyrkans värdighet skulle därpå lida.») Nåväl, det kan visst finnas fall, då den kyrkliga ordningen och kyrkans värdighet icke behöfva lida genom frånskildas vigsel. Men det kan väl anses vara alldeles ådagalagdt, att det finnes många präster, som känna sig bundna af ordalydelsen i de nämnda skriftställena — och dessa skriftställen hafva ju verkligen, såsom någon sagt, en »så skarp formulering», att man må finna en sådan bundenhet ganska förklarlig — många äro bundna vid ordalydelsen och anse sig därför icke kunna i hvilket fall som helst medverka vid vigande af frånskilda. Och när nu i en tid som vår man är mycket lättsinnig i fråga om äktenskaps upplösning och nya förbindelsers knytande: man gifter sig och skiljes, gifter sig om igen och skiljes o. s. v. — ja, då är det ju icke underligt, om det skulle förekomma fall, då det måste kännas motbjudande för en samvetsgrann präst att med kyrklig vigsel bekräfta sådana förbindelser.

Det måste ju anses som »en upprörande parodi», såsom motionären säger, att vid sådana äktenskaps ingående uttala orden: »Förgäten aldrig, att detta edert äktenskapsförbund är tryggligt!» Om nu en präst till stöd för dessa sina betänkligheter kan åberopa sig på tydliga och bestämda uttalanden af kyrkans egen Herre, då frågas, om det, som den förre talaren sade, kan sägas vara stridande mot kyrkans rätt, att en sådan frihet beviljas prästerna, som nu här är föreslagen. En helt annan sak är det med staten, som icke behöfver anlägga så ideella synpunkter, som kyrkan bör hafva rätt att göra. Öfver hufvud taget kan man ju säga som motionären, att »staten i samhällsordningens intresse måste reglera mycket, som icke kyrkan från sin ideella och religiösa utgångspunkt kan välsigna.» Man beröfvar ju icke i dessa fall kontrahentarna möjlighet att ingå äktenskap — civiläktenskap står dem ju öppet — utan här är blott fråga om, att prästen skall hafva präfningsrätt för att i sådana fall, som antydts, få vägra kyrklig vigsel, där sådan skulle från alla tänkandes sida snarast betraktas såsom ett hån.

Lagförslag
om äktenskaps
ingående.
(Forts.)

Jag medgifver gärna, att det finnes många andra upprörande fall, då samvetsbetänkligheter kunna höjas af skäl, som äro lika tungt vägande som att endera kontrahenten fått ett föregående äktenskap upplöst genom skilsmässa; men det kan ju å andra sidan icke förnekas, att med dem, som af motionären äro berörda, är ett alldeles särskildt förhållande först af det skäl, som antydts: därför att de utsagor i skriften, som här äro berörda, lätteligen kunna uppfattas så, som förut är sagdt; men äfven därför att dessa fall med fränskilda makar lätt kunna konstateras (ty intet äktenskap kan ju upplösas utan iakttagande af laga former). Det må ju ock medgifvas, att det ligger något betänkligt i, att det lämnas åt en vigselförrättare en sådan pröfningsrätt, som här ifrågasättes. Men, mina herrar, om öfver hufvud åt en präst kan anförtros ett ämbete, som har så många grannliga uppgifter, så frågas, om icke i denna jämförelsevis obetydliga sak man kan lita på, att han icke i sin gärning gör sig skyldig till något obehörigt. Det ligger icke i en evangelisk prästs intresse att utan tvingande skäl förvägra den kyrklig vigsel, som har någon åstundan därefter. Men det kan hända, att, då prästen är skyldig att viga — och den föredragna paragrafen talar uttryckligen om skyldighet i vissa fall — personer kunna komma att begära kyrklig vigsel endast för att trakassera en präst, som är dem obehaglig, som kanske just vid de förvecklingar, som stått i sammanhang med ett föregående äktenskaps upplösning, stått hindrande i vägen. Det är ju sant, att man icke behöfver antaga, att i många sådana fall, som nu äro berörda, det skulle komma i fråga, att man begär kyrklig vigsel. Det skulle väl ifrågakomma mindre ofta framdeles. Men det kan ju som sagdt ändå hända.

Och så nu till sist: om man är intresserad för, att denna lag om fakultativt civiläktenskap går igenom — och det måste man väl vara; frågan synes verkligen nu vara mogen att få sin lösning, på det de svåra missförhållanden, som länge existerat, må kunna undanröjas —, jag undrar, om det då ej bör vara det rätta att för att få den igenom gå in på det förslag, som nu är berördt, och i allmänhet att gå in på hvad lagutskottet föreslagit. Ty det är ju sant, att staten stiftar lagar för dessa förhållanden, men det är ju också å andra sidan sant, att för att en sådan lag som denna skall blifva giltig, fordras kyrkomötets samtycke, och när kyrkomötet gång på gång uttalat sina önskningsar, kan man då vänta, att kyrkomötet skall godkänna lagen, utan att någon hänsyn tagits till hvad det begärt? Nyss har genom kammarens beslut det visats hänsyn mot dissenters och deras önskningsar. Det synes då verkligen vara inkonsekvent, om icke kammaren skulle vilja visa någon hänsyn till hvad kyrkomötet begärt och hvad en stor mängd präster önskat.

Jag säger, att det är en stor mängd präster, som uttalat sig till förmån för herr Pehrssons m. fl. motion. Jag var nyligen

på ett prostkonvent i Västerås, där flertalet yttrade sig till förmån för denna motion. Allmänna svenska prästföreningens styrelse hade nyligen sammanträde här i Stockholm: den uttalade sig enhälligt för samma motion. Och enligt hvad herr Pehrsson meddelat, hafva instämmanden från alla håll ingått till honom. Sålunda hafva i hans motion instämt 500 präster, 61 lärare vid läroverk och folkskolor samt 522 andra, däribland jurister och läkare samt ett stort antal kyrkorådsledamöter. Bland dessa instämmanden må särskildt märkas de, som afgifvits af prästerna, snart sagdt mangrant, i Stockholm, Göteborg, Malmö, Gäfle, Uppsala, således i de stora städerna, där just de upprörande fallen förekomma. När nu så allmänt uttalanden gjorts i angifna riktning och jag i öfrigt tror mig ha anfört skäl för min mening, får jag vördsamt hemställa, att kammaren behagade bifalla den föredragna paragrafen oförändrad.

*Lagförslag
om äktenskaps
ingående.*
(Forts.)

Herr von Möller: För den, som erinrar sig debatten år 1900 i denna fråga, bör det vara klart, att jag yrkar bifall till hvad utskottet föreslagit.

Herrarna torde mer än väl erinra sig från de många gånger, som jag uppträdt i denna fråga, att jag ifrat för samvetsfrihetens häfdande. Här anställer jag ingen undersökning, huruvida man gör berg af sandkorn, eller om det är med fog eller icke med fog, som dessa präster begära denna frihet. Alltnog, de begära den, och från min ståndpunkt anser jag, att, såvidt vi skola häfda samvetsfriheten och såvidt denna reform sker i humanitetens intresse, man väl också bör vara human mot den svenska kyrkans präster, lika väl som man varit det mot de främmande trosbekännarna och dem, som sent omsider beviljas valfrihet mellan kyrklig och civil vigsel.

Jag skall be att få erinra herrarna något om denna frågas historia. År 1867 väcktes för första gången motion om civiläktenskapets införande i Sverige. Ända till år 1891 afslogs frågan i Andra Kammaren, men år 1891 bifölls den af Andra Kammaren med 104 röster mot 74, år 1896 med 124 röster mot 76, år 1898 med 127 röster mot 81. Sedan bifölls frågan alltid i Andra Kammaren, hvarje gång motion däri förekom, utan votering. Huru gick det i Första Kammaren? Där förekom ingen votering år 1900. Då vågade jag verkligen att uppträda mot det högvördiga prästerskapet, och fick 27 röster med mig. Sedan, år 1903, fick jag en medhjälpare i debatten, men han har nu tyvärr lämnat kammaren. Vi voro då 32, som röstade för bifall, under det att 72 röster afgåfvos för afslag. Året därpå inträffade det märkvärdiga, att Första Kammaren biföll förslaget med 106 röster mot 13. Hvad hade då inträffat? Jo, efter 1903 års kyrkomötes beslut att under vissa vilkor bifalla saken, vände två af de prästerliga motståndarne här emot civiläktenskapet, och Första Kam-

Lagförslag om äktenskapsingående. maren följde dem i deras bifall, liksom den förut hade följt dem i afslag utan att *några som helst nya skäl anförts.*

(Forts.)

Jag mins mycket väl år 1900, när jag talade om att man borde bevilja prästerna likaväl som kontrahenterna samvetsfrihet, hur jag fick det svaret, att man då skulle utsätta oss för faran att få två kategorier af präster: *samvetsömma* och *mindre samvetsömma*, och det kunde icke vara lämpligt; det vore en alltför allvarlig fråga, för att den skulle afgöras medels en kort diskussion.

År 1903 förklarade de båda prästerliga talarne: framdeles gå vi kanske med på det *obligatoriska* civiläktenskapet, men *tuden är ännu icke inne.* År 1904 förklarade de: *nu är tiden inne*, vi gå med på det *fakultativa* civiläktenskapet. Nog kan väl med fog påstås, att det i denna fråga svängts hit och dit bra mycket, och jag hemställer till herrarna, om det verkligen nu är skäl, att den skall turneras än ytterligare. Ty hvad var skälet till att Första Kammaren gick med år 1904? Jag sade, att den följde sin ledare i sådana frågor. Men hvad var det, som gjorde att denne ändrade uppfattning? Det var, såsom jag har uppfattat det, att kyrkomötet hade hemställt om bifall, men under den betingelsen, att då också de samvetsbetänkligheter, som af svenska prästerna vid kyrkomötet framställts, måtte vinna beaktande. Och det betonades särskildt under debatten här af den antydde talaren, att han endast under detta uttryckliga villkor och under förutsättning af att äktenskapslagsstiftningen i dess helhet upptoges, gick med och ändrade sin ståndpunkt och yrkade bifall till förslaget. Således Första Kammaren följde då på grund af att kyrkomötet gått med, och att kammaren tillråddes att följa. Men jag hemställer: skulle det då vara lämpligt, när kammaren har beaktat och följt kyrkomötet, som den gjorde vid riksdagen år 1904, — skulle det då vara skäl att nu äfventyra hela lagens fall genom att gå ifrån utskottet och kasta sig öfver på Kungl. Maj:ts förslag blott af juridiska betänkligheter? Mina herrar, sedan vi nu förlorat fyra år genom afslaget år 1903 — det hade lika gärna kunnat lämnas bifall år 1903 som år 1904, ty det framlades år 1904 ej ett enda nytt sakligt skäl, — skola vi då äfventyra, att frågan faller och blir uppskjuten än ytterligare i fem år, tills nästa kyrkomöte sammanträder? Det skulle verkligen vara be-
dröfligt. Jag kan icke förstå, huru man kan vilja vara med om något sådant.

Jag har under dessa många år stått undrande och spörjande öfver det sätt, hvarpå denna fråga behandlats, öfver de skäl, som af mina motståndare hafva användts för att uppskjuta lösningen. Jag har sett hvad som var skäl ena året tagas tillbaka och blifva motskäl det andra, och jag måste bekänna, att jag känner mig fullständigt förvirrad af den slags kyrkliga politik, som där dikterat beslutet. Jag anser, att det varit beklagligt, att frågan på detta sätt fördröjts, ingen har vunnit något därmed, men jag

hoppas åtminstone, att Första Kammaren icke nu i afton turnerar och öfvergifver den ståndpunkt, som den för fyra år sedan häfdade, så att vi skulle få bakläxa och få ärendet upp igen.

Endast ett par ord mot herr Trygger, som ju varnade mot de olägenheter, som skulle uppstå, ifall man skulle gilla präster-
nas samvetsbetänkligheter, men icke en värnpliktigs eller ett vittnes. Jämförelsen — det måste han väl själf medgifva — haltar väl något. Statens risk är väl bra ringa i detta fall jämförd med den, som skulle bli följden, om samvetsskäl skulle befria en värnpliktig eller ett vittne från deras plikter att värna landets frihet och rättssäkerhet. Formellt kan man nog framställa betänkligheter emot den begärda eftergiften, realiter är den väl bra obetydlig, ty samhället lider sannerligen ej något men, löper ej någon risk, om man härvidlag går svenska kyrkomötet och de svenska prästerna till mötes.

Det är nog flere, som önska begära ordet, men herrarna kunna ej undra, om jag, som varit den förste att här höja min röst för denna segslitna reform, när jag ser oss färdiga att vinna målet efter alla dessa vändningar och vridningar och — kovändningar, skulle jag vilja säga — om jag då undrande frågar, om vi åter igen skola göra en högst betänklig och bedröflig vändning blott af juridiska och formalistiska skäl.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag beträffande den förevarande paragrafen.

Herr Ekman: Mina herrar! Då jag nu begärt ordet, har det skett för att hemställa om bifall till utskottets förslag i denna punkt. Jag skall emellertid i det följande endast uppehålla mig vid den sida af saken, som berör frågan om rätt för prästerskapet att i visst fall vägra vigsel.

Förslaget härom har framkallats af hänsyn till vigselförrät-
tarens samvetsfrihet i det fall, att den tillämnade äktenskapsförbindelsen synes stå i motsats till direkta uttalanden af vår Fräl-
sare. Det är icke min mening att här inlåta mig på något försök till tolkning af dessa skriftställen. Jag vill blott framhålla, att frågan, huruvida dessa äro ämnade eller icke ämnade att omedelbart omsättas till lagbud för den borgerliga sammanlefnaden, under tidernas lopp besvarats olika. Två skilda åskådningar, en strängare och en mildare, hafva därvid gjort sig gällande, och bägge hafva funnit förespråkare bland kyrkans män.

Samma motsatta strömningar återfinnas bland vår kyrkas prästerskap. När det nu verkligen är så — och därom kan ingen tvekan råda — att många af våra präster, kanske flertalet, omfatta den strängare af de båda nyss antydda åskådningarna och således måste känna sig i samvetet kränkta eller åtminstone oroade af att nödgas medelst kyrklig vigsel förena vissa nupturienter, borde väl hithörande lagstiftning så ordnas, att det må stå prä-

*Lagförslag
om äktenskaps
ingående.
(Forts.)*

Lagförslag om äktenskaps ingående. terna fritt att i dylika fall vägra att förrätta vigsel, utan att därmed behöfva ådraga sig ansvar för ämbetsfel.

(Forts.)

Att de samvetsbetänkligheter, det här gäller, äro af mycket djupgående art, bevisas icke minst däraf, att föreliggande fråga alltsedan kyrkomötets inrättande med den största ihärdighet och med alltjämt växande styrka där från prästerligt håll framförts. Detsamma framgår uppenbart af de mångfaldiga exempel ur det verkliga lifvet, hvilka i detta hänseende kunna anföras.

Jag skall icke tillåta mig att peka på något sådant. Men om en man kanske icke en gång, utan flera gånger blifvit kyrkligt vigd och lika många gånger fått sitt äktenskap upplöst och det skulle falla honom in att äkta ännu en hustru, medan de förra lefva, skall då prästen i församlingen vara tvungen, äfven om hans samvete bjuder annorlunda, att förrätta vigseln och att lysa kyrkans välsignelse öfver förbindelsen? Det torde dock vara för mycket begärdt! Det skulle innebära det gruffligaste samvetstväng för den mera samvetsömme prästman, som här ställdes i valet, huruvida han mer ville lyda Gud än människor. Att en sådan situation också i verkligheten framkallat afsägelse af prästämberet, betygades af en talare vid 1883 års kyrkomöte. Och jag hade häromdagen själf tillfälle att härom samtala med en prästman, på hvilkens karaktär jag fullkomligt litat; han försäkrade mig, att om han ställdes i ett sådant val, skulle han utan tvekan afsäga sig prästämberet, hellre än att med kränkt samvete förrätta vigseln.

Det svenska prästerskapet står icke ensamt i denna sak. Så förekommo i ett tidigare skede af Preussens historia otaliga konflikter af den anledning, att präster vägrade viga vissa frånskilda makar och därför hotades med afsättning. Striden slutade så, att prästerna genom en kungl. kabinetsorder förklarades icke böra beläggas med straff för dylik vägran. Samma strid har stått i Norge och i Danmark och har äfven i dessa länder aflupit till prästerskapets förmån, i Danmark genom utgången af den s. k. Ifversenska saken.

Man minns, hvilket uppseende denna sak väckte. Mureriarbetaren A. L. Jensen hade vändt sig till sin kyrkoherde, sognepräst Julius Ifversen vid Helligkorskirken i Köpenhamn, med begäran att blifva vigd vid Marie Amalie Lundquist, tillhörande samma församling. Muraren Jensen hade förut genom ett kungl. beslut af den 11 april 1902 erhållit skillsmässa från sin hustru och i samband därmed äfven tillåtelse att ingå nytt äktenskap med Marie Amalie Lundquist, oaktadt han hade stått i brottsligt förhållande till henne, innan det första äktenskapet ännu var upplöst.

Denna kungl. tillåtelse innefattade alltså dispens från Danske Lov 3—16—8, hvarest uttryckligen förbjödes att äkta den, med hvilken man begått äktenskapsbrott. Det är samma bestämmelse,

som i vår lag återfinnes 2 kap. 11 § giftermålsbalken och från hvilken äfven hos oss dispens allt emellanåt meddelas.

Pastor Ifversen vägrade emellertid att förrätta vigseln, då hans samvete förbjöd honom att stadfästa förbindelsen såsom ett kristligt äktenskap. Murare Jensen klagade hos kultusministeriet, som förklarade sig icke kunna fritaga prästen från att viga, men bemyndigade biskopen att medgifva passande ändring i vigsel-formuläret. Detta plägar nämligen vid dylika tillfällen ändras så, att prästen förklarar kontrahenterna för äkta makar, icke såsom eljest i »den treenige Gudens namn», utan i »den borgerliga öfverhetens namn». Förrättningen bibehåller dock sin karaktär af kyrklig förrättning.

Pastor Ifversen vägrade på nytt med den påföljd, att kultusministeriet genom beslut den 3 september 1902 uppdrog åt biskopen att förstärka pastor Ifversen att förrätta vigseln på viss bestämd dag. Då pastor Ifversen det oaktadt vidhöll sin vägran, tilltalades han för ämbetsbrott — olydnad mot kultusministeriets förstärkande — och dömdes i första instans att böta 200 kronor eller att undergå enkelt fängelse i 20 dagar.

Saken fullföljdes till Högesteret, hvars dom föll den 21 oktober 1903. Då denna dom är af särskildt intresse, tillåter jag mig att här återgifva den i dess helhet. Högesteret yttrade: att äfven om det kunde anses vara den tilltalades plikt, vid ansvar af straff, att efterkomma det honom af kultusministeriet gifna förstärkande att företaga den i öfverklagade domen omtalade vigseln, har den tilltalade, med hänsyn till innehållet i det honom affördrade prästlöftet och därtill, att folkkyrkans ställning till frågan är oklar — hvarvid må märkas, att staten har funnit det nödvändigt att vid slika tillfällen tillåta afvikelser från vigsel-formuläret —, haft något fog till att utgå från den af många utaf folkkyrkans präster antagna åsikt, att uppfyllelsen af förstärkandet var oförenligt med de honom i följd af nämnda löfte såsom kyrkans tjänare påhvilande plikter. Då det sålunda skulle vara betänkligt att anse den tilltalades vägran att efterkomma förstärkandet såsom uppsåtligt åsidosättande af hans ämbetsplikt, kunde han icke dömas till ansvar, utan blef i saken frikänd.

Denna dom hälsades i Danmark med rätta såsom en seger för samvetsfrihetens sak. — Jag är emellertid icke alldeles säker på att våra domstolar skulle döma på samma sätt.

Grundlagens bud är klart: Konungen äger ingens samvete tvinga eller tvinga låta. Den föreliggande kungl. propositionen betyder ett genomförande af denna grundsats med hänsyn till nupturienterna. Man vill ej tvinga någon mot hans samvetes öfvertygelse att låta sig kyrkligt viga. Men hafva nupturienterna rätt att i detta afseende få följa sitt samvetes öfvertygelse, så böra väl prästerna hafva samma rätt i fråga om förrättandet af

*Lagförslag
om äktenskaps
ingående.*
(Forts.)

Lagförslag
om äktenskaps
ingående.

(Forts.)

vigseln. Konsekvensen fordrar, att prästen såsom människa icke skall sättas i sämre ställning än andra människor.

Vill man här invända, att prästen icke har rätt att följa sin individuella åskådning, då staten, hvars tjänare han är, icke funnit någon betänklighet vid att tillåta vigsel, så vill jag svara, att prästen i främsta rummet är kyrkans tjänare, och att staten sålunda icke har rätt att af honom framtinga en ämbetsåtgärd, som enligt hans samvetes öfvertygelse strider mot det heliga ord, hvilket utgör rättesnöret för hans verksamhet såsom kyrkans tjänare.

Den olikhet emellan statens och kyrkans eller rättare emellan statens och vissa kyrkans tjänares uppfattning i fråga om äktenskapet, som här framträder, betecknar alls icke någon schism emellan kyrka och stat. Den är helt naturlig, beroende därpå, att stat och kyrka betrakta och måste betrakta äktenskapet ur i viss mån skiljaktiga synpunkter. Kyrkan betraktar äktenskapet i främsta rummet ur kristligt-religiös synpunkt; staten ser det framför allt ur borgerlig synpunkt.

Så länge kyrklig vigsel för det öfvervägande antalet medborgare är det enda lagliga sättet för äktenskaps ingående, är det naturligt, att staten måste med styrka fordra, att de borgerliga synpunkterna i första rummet få göra sig gällande, äfven på bekostnad af de religiösa; och kyrkan har fått finna sig häruti, om också icke utan starka protester från många af hennes mera samvetsömna tjänare. Men i samma stund, som civiläktenskapet införes såsom likberättigadt med den kyrkliga vigseln, förfaller hvarje berättigande för staten att längre utöfva ett sådant tvång mot kyrkan eller dess tjänare. Staten har nu utväg att utan kyrkan såsom mellanhand få sina intressen uti ifrågavarande afseende tillgodosedda; och kyrkan eller dess tjänare böra därför hafva en motsvarande frihet att få göra sina kristligt-religiösa synpunkter gällande. Jag tror icke — såsom 1898 års kyrkolagsutskott befarade — att denna olikhet i åskådning »skulle fordra och väl äfven leda till att staten och kyrkan i fråga om lagstiftningen för äktenskapet fullständigt åtskildes». En sådan farhåga skulle kanske vara berättigad, ifall vår kyrka ansåge det borgerliga äktenskapet vara ogiltigt. Men så är, som vi veta, icke förhållandet. Svenska kyrkan anser det borgerliga äktenskapet lika giltigt som det med kyrklig vigsel afslutade; hon förbehåller sig blott att icke behöfva inför Gud stadfästa och med sin kyrkliga välsignelse beledsaga förbund, hvilka väl ur borgerlig synpunkt äro fullt giltiga och till och med ofta — särskildt för barnens skull — önskvärda, men hvilka kyrkan ur kristligt-religiös synpunkt icke kan gilla.

Vid genomförandet af grundsatsen om samvetsfrihet uti ifrågavarande afseende jämväl för vigselförrättaren, finnes, enligt min tanke, icke någon annan utväg, än att låta prästen i hvarje

särskildt fall afgöra, huruvida han kan med oförkränkt samvete förrätta vigseln eller ej.

Man invänder, att därigenom en viss befogenhet att förfara efter godtycke skulle blifva lagd i prästens hand. Det hör emellertid till det prästerliga ämbetets karaktär, att ett sådant förfarande efter subjektivt omdöme både i detta och i många andra fall bör äga rum, om de kristligt-religiösa synpunkterna icke skola helt förkvävas. Jag tänker härvid på jordfästning i samband med likbränning, på admitterandet till Herrens heliga nattvard, på absolutionen vid enskild bikt m. m. dylikt. Att rättigheten att vägra vigsel icke skall af prästerskapet missbrukas, därför borgar det dubbla ansvar inför både gudomlig och mänsklig makt, som prästen icke kan undgå att mer än de flesta andra känna sig vara underkastad.

För öfrigt vet jag icke, hvilka olägenheter som skulle kunna uppstå, ifall prästen, vare sig behörigen eller obehörigen, vägrade vigsel — utom möjligen någon ökad kostnad för erhållande af annan vigselförrättare. Ty prästens vägran behöfver ju icke komma till allmänhetens kännedom. Han kan dessutom, om så erfordras, härutinnan åläggas tystnadsplikt.

En bestämd olägenhet af praktisk art kan däremot påvisas, ifall prästen icke erhåller rätt att vägra. Han kan nämligen därigenom blifva ett byte för illvillig förföljelse. Det var i själfva verket en sådan uppsåtlig förföljelse från kyrkofientligt håll, som låg bakom den förut omtalade Ifversenska saken i Köpenhamn.

Dock! Hufvudsaken är, att samvetsfrihetens kraf icke kränkes, allra minst när det gäller prästens trohet mot det gudomliga ordet, som han är pliktig att lyda så, som hans samvete bjuder honom det.

Kommer kyrkan därvid att intaga en högre, en mera sedligt ren ståndpunkt i förhållande till äktenskapet, än staten kan göra, så må staten vara kyrkan tacksam därför. Staten behöfver för sitt bestånd de sedligt-religiösa krafter, som kyrkan framkallar och vårdar; och att kyrkan håller den sedligt-religiösa fanan högt, kan därför endast vara till gagn för staten!

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag i förevarande del.

Herr Billing: Jag skulle helst önskat att icke nu behöfva begära ordet, men jag föreställer mig, att här kan finnas någon, som anser det vara en skyldighet för mig att uttala min uppfattning i denna mycket ömtåliga och svåra fråga. Det är icke möjligt att bestrida kraften i de argument, som lagutskottets ordförande har anfört, och allra minst vill jag bestrida vikten af de invändningar han gjorde, men det oaktadt kommer jag att göra ett yrkande i motsatt riktning mot hans.

*Lagförslag
om äktenskaps
ingående.
(Forts.)*

Lagförslag
om äktenskaps
ingående.
(Forts.)

Sant är, att logiken bjuder, att, när man stiftar lag om fakultativt civiläktenskap och således medger kontrahenterna rätt att välja mellan borgerlig och kyrklig form för vigseln, en präst icke skall kunna vägra dem den kyrkliga vigseln. Sant är och kan icke bestridas, att det ligger något principiellt otillfredsställande och ganska betänkligt uti att en rikets tjänsteman stämplar såsom oriktigt hvad svensk lag medger och tillåter. De skäl, som lagutskottets ordförande anförde och några därtill, har jag själf anført vid ett kyrkomöte, och jag försökte då också på samma gång visa, att en präst icke borde behöfva göra sig samvetsbetänkligheter i ett sådant fall som det här föreliggande, då jag icke tror, att den tolkning af Frälsarens ord, som framkallat samvetsbetänkligheterna, är den riktiga, utan att denna tolkning hvilat på en oriktig uppfattning af Herrens ord såsom ett borgerligt lagbud. Jag är också viss därom, att om en präst gör sig samvete i detta fall och således under viss förutsättning anser sig icke kunna meddela kyrklig vigsel åt frånskild, han skall, om han rätt besinnar, att kärlekens bud är det ena stora budet i alla buden, i många andra fall än då det gäller att viga frånskilda makar, känna sig lika, ja än mera bunden och hindrad. Det synes mig också, som om han borde reflektera öfver att, när han utför vigselhandlingen, det icke är en personlig bekänneelse af honom utan endast en funktion, som utföres å annans vägnar. Det är icke egentligen han personligen, som här handlar, utan samhället, som handlar genom honom.

Men om än detta är min personliga uppfattning, så kan jag å andra sidan icke undra öfver att präster känna sig i sitt samvete hårdt plågade och marterade, därest de ställas inför den plikten att förrätta vigsel i vissa fall. Det är någonting rent af ohyggligt att tänka sig skola välsigna ett äktenskap, då man vet, att tre frånskilda hustrur lefva på olika orter i ett land. Mina herrar, ingen af eder skulle kunna utdela den kyrkliga vigseln i en sådan situation utan att marteras i sitt inre och känna, att det som göres borde aldrig få göras. När Frälsarens ord synas vara så klara, så är det icke underligt, att prästerna känna sig bundna af dem. Ty, mina herrar, det är ingen konst att emancipera sig från bokstafven, från ordalagen, om man icke lägger stor vikt på Herrens ord, men om man lägger större vikt på dem än på allt annat i världen, så kommer man icke lätt från bokstafverna, från ordalagen, och i synnerhet kommer man icke lätt från dem, om man står i en sådan situation, att om man drar sig undan, slipper man det eller det straffet, ådrar sig icke det eller det omaket, men om man håller sig till dem, tar man det på sig.

Men det är ett faktum, att här finnas mycket allvarliga präster, som hafva verkliga samvetskrupler i detta ärende. Då säger man, och man har rätt i hvad man säger, att det är far-

*Lagförslag
om äktenskaps
ingående.*
(Forts.)

ligt att lämna ett fritt utrymme åt det individuella samvetet. Ja, det är en farlig sak. Men huru skall man komma ifrån den faran? Det gäller väl att såvidt möjligt är undersöka, huruvida, när någon åberopar sitt samvete, som hindrar honom från att fullgöra något som ligger honom uppå, dessa samvetsbeständigheter äro simulerade eller verkliga. Detta kan icke undersökas på annat sätt, såvidt jag förstår, än att man får taga hänsyn till vederbörande persons hela lif. Om en människa, i hvars lif jag icke märkt någon samvetsgrannhet på andra områden, åberopar sitt samvete, har jag all anledning antaga, att hans samvetsskrupler äro simulerade, men om en person, hvars hela lif kännetecknas af den djupaste samvetsgrannhet, åberopar samvetsskrupler, har jag all anledning anse, att här föreligger verklig samvetsoro, samvetstyngd.

Nu äro vi allesamman, såväl de som förorda bifall till denna paragraf som de hvilka förorda afslag å densamma, måna om att taga vara på människors samveten, och det gäller då att pröfva det enskilda föreliggande fallet. Då frågar jag: hvad gäller det nu? På ena sidan står den allvarliga saken: människors samveten, deras samvetsoro, samvettsfrihet. Hvad står på den andra sidan? Hvad begära de? För hvilken fara utsätter man sig genom att bifalla lagutskottets förslag? Här begäres intet annat än att lika visst som kontrahenterna skola få hafva prästfrihet, d. v. s. få välja hvilken präst de vilja, bör en präst, som har samvetsoro, icke tvingas att viga utan hafva rätt att säga: »gå till en annan, som icke har sådan samvetsoro». Sådana präster finnas utan att dock alls kunna kallas samvettslösa — jag betraktar mig icke såsom samvettslös, därför att jag icke anser orden i bergspredikan såsom lagbud för den kyrkliga eller borgerliga lagstiftningen. Om nu kontrahenterna i ett bestämdt fall icke kunna få kyrklig vigsel af annan präst, hvad följer då? Jo, i värsta fall att för dessa kontrahenter infördes det obligatoriska civiläktenskapet, hvarom också förekomma bestämmelser i denna lag. Det obligatoriska civiläktenskapet stadgas nämligen för sådana kontrahenter, som tillhöra olika kyrkosamfund, och sådana medlemmar af svenska kyrkan, som icke konfirmerats eller gått till nattvarden inom svenska kyrkan. Om nu lagen icke tvekar att fastställa obligatoriskt civiläktenskap för dem, som icke konfirmerats eller gått till nattvarden, är det då någon farlig konsekvens att stadga obligatoriskt civiläktenskap äfven för fränskilda makar? Jag är ganska viss på att, om detta lagförslag vinner Riksdagens och kyrkomötets bifall, det skall komma att finnas färre präster än hittills, hvilka hysa samvetsbetänkligheter mot förrättande af vigsel mellan sådana kontrahenter, och att i alla händelser det stora flertalet af präster, då de icke stå under lagens dömande tvång, icke skola undandraga sig att förrätta vigsel mellan sådana per-

*Lagförslag
om äktenskaps
ingående.*
(Forts.)

soner, och att dessa således, utom i kanske mycket enstaka skriande fall, skola få den kyrkliga vigseln.

Jag förstår innerligen väl de betänkligheter, som anförts mot det föreliggande förslaget, men då jag väger mellan hvad man skänker och hvad man förlorar, om man bifaller detsamma, känner jag mig skyldig att yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr Clason: Äfven jag kommer att yrka bifall till utskottets förslag. Min ståndpunkt i denna fråga bestämmes af den öfvertygelsen, att den svenska staten såsom sådan bör så långt som möjligt och så länge som möjligt uppehålla den hittillsvarande förbindelsen med den svenska kyrkan. Statens ändamål både såsom rättsstat och kulturstat, dess syften att värna rätten och uppehålla kulturen i detta ords högsta bemärkelse främjas enligt min öfvertygelse i så hög grad af en evangelisk-luthersk kyrkas sträfvanden inom sitt område, att det vore en dårskap, om staten sköte ifrån sig de krafter, som i så rikt mått framtråda på det religiösa området. Men om den förbindelsen skall upprätthållas, då fordras det en viss hänsynsfullhet på ömse sidor, och när staten betraktar och behandlar prästerna såsom sina ämbetsmän, får den enligt min åsikt icke glömma, att de också äro ämbetsmän i en annan korporation, nämligen kyrkan, och under en annan herre. Jag kan omöjligen finna något oegentligt uti att staten tar hänsyn till detta, ty det är ingenting annat än som sker hvarje gång staten har att göra med personer, som icke blott lyda under dess bestämmande utan äfven stå i lydndsförhållande till andra korporationer. Detta inträffar i en hel del fall, exempelvis med dissenters. Staten låter dissentersförsamlingars föreståndare utföra en del åtgärder för statens räkning men kontrollerar icke i detalj, huru dessa åtgärder utföras. I den nyss behandlade paragrafen hafva vi gifvit dissenters prästerskap rätt att viga, men det stadgas icke och kan icke stadgas något förbud för dem att i fall sådana som dessa bedöma förhållandena efter sina egna församlingars åskådning.

Nu är det ju alldeles obestridligt, att bland en mycket stor del af den svenska kyrkans män den uppfattningen är gällande, att här föreligger ett för dem ytterst tryckande tvång, en ytterst tryckande börda, och denna deras uppfattning har i detta fall biträdts af kyrkans representation, af kyrkomötet, som ju icke består endast af präster, utan af präster och lekmän, och då menar jag, att staten verkligen har skäl att därvid fästa allt afseende. Motsatsen skulle nämligen inom kyrkans leder, bland både präster och lekmän, öka deras antal, som ropa på att förbindelsen mellan stat och kyrka skall upplösas, och till det vill jag icke på några villkor bidraga.

Det har sagts i motiveringen för förslaget eller i liknande sammanhang, att det skulle vara något oegentligt däri, att ett

äktenskap, som är tillåtet af staten, skulle af kyrkan kunna ogillas. På mig biter detta argument icke det allra minsta, ty det är något, som, såvidt jag förstår, upprepas ganska ofta, och jag kan säga lyckligtvis upprepas. Det tillhör just kyrkans och religionens idé att kunna ställa andra och strängare kraf än staten — jag behöfver ju blott erinra därom, att religionen kan såsom orätt döma till och med mina innersta tankar, öfver hvilka ingen statslagstiftning i världen kan döma — och jag får verkligen säga, att om religionen icke kunde bidraga till att ställa krafven högre och innerligare, än statens lagstiftning kan göra, då skulle man knappast behöfva någon annan religion än lagboken. Därför finnes det också på många områden sådant, som kyrkan bedömer såsom oriktigt, äfven om statens lagar icke kunna bedöma det såsom sådant, men det hindrar icke att de båda trots detta mycket väl kunna samverka.

Man har också anfört, att det begärda medgifvandet skulle innebära lättnad blott i vissa fall, men icke i alla fall, och därför skulle man då icke bry sig om det. Jag må säga, att detta är en ståndpunkt, som jag har svårt att följa och som jag tror, att vi i riksdagen ganska sällan bry oss om att följa. Vi söka oupphörligen i alla frågor, om vi icke kunna få allt — jag tänker särskildt på anslagsfrågor — gifva så mycket som vi kunna gifva, och då det gäller att lätta på bördor, så äro vi glada öfver att kunna lyfta af någon börda, om vi icke kunna lyfta af alla. Och därför menar jag, att man också i detta afseende kan gå framställningen till mötes, äfven om man icke anser sig kunna gå längre. Men för att vi icke skulle kunna gå så långt, som nu begäres, kan jag för min del icke finna något skäl, så länge det icke kan bevisas, att det skulle vara något statsintresse att mot de kyrkliga ämbetsmännen utöfva ett samvetstvång, från hvilket man genom den nu föreslagna lagstiftningen just vill befria andra.

Herr Trygger har velat jämföra denna fråga med det tvång, som utöfvas på värnpliktige, och det tvång som utöfvas på vittnen. Jag tror icke att denna jämförelse är riktig. Där gäller det i båda fallen *rättsordningens upprätthållande*; det gäller att upprätthålla rättsordningen utåt mot yttre fiender genom att ålägga försvarspflicht, och det gäller att upprätthålla rättsordningen inåt genom att ålägga vittnesplikten. Men jag undrar, om det skulle kunna påvisas, att rättsordningen här står på spel, därest man gifver dessa präster den befrielse, som de begära.

Till sist skulle jag vilja till dessa principiella skäl lägga ett praktiskt: jag vill icke blott för denna specialfrågas skull riskera hela den ifrågavarande, från många håll så efterlängtade lagstiftningen. Vi veta ju alla hvar kyrkomötet står, och af det faktum, att Andra Kammarans ledamöter i utskottet så godt som mangrant ställt sig på utskottets sida, kunna vi också draga

Lagförslag
mo äktenskaps
ingående.
(Forts.)

Lagförslag
om äktenskaps
ingående.
(Forts.)

vissa slutsatser om hvar Andra Kammaren kommer att stå. Skulle då Första Kammaren fatta ett annat beslut, så kan man, såvidt jag förstår, riskera att hela frågan faller, och därtill vill jag på inga villkor med min röst bidra. Jag undrar äfven, om det vore riktigt lämpligt, att när man nu kan vänta, att Andra Kammaren bifaller förslaget, och när man vet att kyrkomötet står på denna ståndpunkt — jag undrar, säger jag, om det då kan vara lämpligt att från denna kammars sida den svenska kyrkans målsmän skulle få det slag, som ett sådant afslag skulle innebära.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Trygger: Endast några få ord för att bemöta några af de föregående talarnes uttalanden.

Här har gjorts gällande, att vår grundlag stadgar, att Konungen icke skall någons samvete tvinga eller tvinga låta och att detta skulle vara ett skäl att bifalla utskottets förslag i denna del. Jag behöfver väl blott fästa uppmärksamheten på detta skäl, för att herrarne skola inse, att det icke kan vara hållbart.

Vidare talas det om att prästen bör hafva rätt att vägra vigsel, ty han är i första hand kyrkans tjänare och först i andra hand statens tjänare. Men kyrkan har ju själf icke fordrat någon rätt att vägra vigsel. Skulle kyrkan fordra detta, så kan väl detta lagförslag icke antagas. Det skälet torde sålunda svårligen vara riktigt.

Här talas äfven så mycket om den samvetsnöd, i hvilken prästen råkar, ifall ej en sådan bestämmelse som den föreslagna antages. Men, mina herrar, man brukar ju alltid taga ledning af erfarenheten. Reservanterna och Kungl. Maj:t hafva icke iöreslagit att man skall beröfva prästen en befogenhet, som han hittills har haft, utan det är blott status quo, som man vill upprätthålla. Och har nu erfarenheten visat, att verkligen denna samvetsnöd hos prästerna under den gångna tiden varit så stor, att den berättigar ett undantag från hvad vi till och med hörde herr Billing anse vara strängt taget det riktiga? Jag för min del har icke hört något sådant och jag tviflar på att någon annan kan åberopa annat än enstaka fall.

Herr von Möller gjorde gällande, att i fall man bifölle utskottets hemställan, så vore det icke något offer som gjordes. Jo, det är verkligen, åtminstone så vidt jag förstår, ett offer. Det är två offer som man gör: först kontrahenternas rätt; dessa människor, hvilka i öfverensstämmelse med statens lagar blifvit skilda, dem hänvisar man till prästens förgodtfinnande. Det andra offret är den viktiga principen, att i första rummet statens tjänare skall lyda statens lag.

Herr Billing sade: en präst afvisar kontrahenterna och då gå de till en annan; kanske äfven han afvisar dem; men äfven

om alla präster skulle afvisa dem, så hade de kvar den borgerliga vigseln, och det vore icke värre för dem än för sådana, som icke åtnjutit konfirmationsundervisning. Men, mina herrar, det är den stora och väsentliga skillnaden, att i senare fallet är det lagen, som har hänvisat dem till att uteslutande begagna sig af den borgerliga vigseln, och i det förra fallet är det en ämbetsman. Det är hans mer eller mindre grundliga, noggranna, samvetsgranna pröfning, som har gjort det, och det är en ganska väsentlig skillnad. Det är att ställa medborgare i landet, hvilka äro oförvitliga — ty de fränskilda torde väl svårligen såsom sådana kunna anses vara ovärdiga af vigsel — det är att ställa dessa i beroende af en ämbetsmans godtycke, och det kan väl svårligen vara riktigt.

Herr Clason gjorde till sist gällande, att detta lagförslags antagande skulle vara beroende på att förevarande punkt nu af kammaren bifalles i öfverensstämmelse med utskottets förslag. Jag tror icke att han har rätt i detta afseende. Ty om kammaren följer den uppfattning, som kammaren anser vara den riktiga, och Andra Kammaren möjligtvis har en annan åsikt, blir ju alltid utskottet i tillfälle att komma med det förslag, som omständigheterna kunna föranleda.

Jag yrkar fortfarande bifall till reservationen.

Herr Heüman: Jag är herr Trygger tacksam för att han i sitt föregående anförande talade om de värnpliktige, om att den svenska staten skulle hafva ställt sig så oförstående gentemot dessas samvetsbetänkligheter. Det är ett misstag. 1907 års lagutskott erinrar om den motion, som i detta ärende förekom vid 1901 års riksdag och på grund af hvilken vederbörande utskott hemställde, »att Riksdagen måtte, med erkännande af ifrågasvarande motions behjärtansvärda syfte, uttala sig för önskvärheten däraf, att genom särskildt af Kungl. Maj:t meddeladt stadgande vederbörande truppbefälhafvare bemyndigades att, i den mån omständigheterna kunde därtill föranleda, meddela värnpliktige, som funnes hysa samvetsbetänkligheter mot vapentjänst, befrielse från sådan tjänst och i stället använda dem till annan lämplig tjänstgöring vid truppen». Utskottets hemställan bifölls i Första Kammaren med 86 ja mot 50 nej och i Andra Kammaren med 124 ja mot 70 nej, som tillfölla herr Byströms under diskussionen framställda förslag.

Således har Riksdagen äfven i denna fråga visat, att den respekterar enskildes samvetsbetänkligheter, och jag är viss om att den skall göra det äfven nu.

Jag skulle kunna berätta ett alldeles färskt exempel från min pastorexpedition. Jag hade i dag besök af en bland dem, som i dagligt tal kallas för »unghinkar». Han hade med sig sin mästare, och de ville i en äktenskapsfråga förmå till en lagöfver-

*Lagförslag
om äktenskaps
ingående.
(Forts.)*

Lagförslag om äktenskaps ingående.
(Forts.) trädelse. Då jag opponerade mig mot detta, så sade mästaren, som såg ganska segerviss och belåten och treflig ut efter den väl-måga, som från samhällets sida vederfarits honom i fängelset — han sade, att vi få aldrig bort våra lagar annat än genom uppre-
pade lagöfverträdelser. Det har således gått ända till de djupa folklagren, hvad en känd författarinna försökt att bringa in i medvetandet hos den s. k. öfverklassen, nämligen att äktenskapen skola byggas på två- eller tre-åriga kontrakt och sedan brytas.

Den högt ärade ordföranden i lagutskottet, hvilken jag sätter mycket värde på, skulle säkerligen, om han själf vore präst, icke gärna gå in på att viga under sådana förhållanden.

Nu, mina herrar, har denna åskådning om tillfälliga äkten-skap kommit ned bland folket, och jag tror, att Första Kammaren, med behjärtande af detta, skall bifalla lagutskottets förslag.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr tal-mannen yttrade, att beträffande förevarande paragraf yrkats, dels att densamma skulle godkännas i enlighet med utskottets förslag, dels ock, af herr *Trygger*, att paragrafen skulle godkännas med den ändring, att den del däraf, som började med orden »Är någondera» och slutade med »ännu lefver», skulle utelämnas.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 3 § i lagutskottets förslag till lag om äktenskaps ingående, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes ifrågavarande paragraf med den af herr *Trygger* föreslagna ändring.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 32.

Återstående delar af lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets i utlåtandet gjorda hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut vid föredragningen af lagförslaget.

*Lagförslag
om äktenskaps
ingående.
(Forts.)*

Då tiden var långt framskriden beslöt kammaren, på hemställan af herr talmannen, att till ett annat sammanträde uppskjuta behandlingen af återstående ärenden på föredragningslistan.

Justerades ytterligare två protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 11,50 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.
